

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра психології і туризму

Кваліфікаційна робота бакалавра з психології
на тему: «Соціально-психологічні причини низької учбової активності
студентів»

Допущено до захисту
« ____ » _____ року

Здобувача вищої освіти групи Пс 02-21
Факультету туризму, бізнесу і психології
освітньої програми Практична психологія
за спеціальністю 053 Психологія
Сидоренко Дар'ї Олексіївни

Завідувач кафедри психології і
туризму
_____ проф. **БОНДАРЕНКО**

Науковий керівник:
кандидат психологічних наук, доцент
кафедри психології і туризму,
Кучеровська Наталія Олександрівна

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ НИЗЬКОЇ УЧБОВОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ	6
1.1. Психологічні особливості навчальної діяльності здобувачів ЗВО	6
1.2. Причини низької учбової активності здобувачів ЗВО	9
1.3. Шляхи підвищення навчальної активності здобувачів ЗВО	16
Висновки до першого розділу	21
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРИЧИН НИЗЬКОЇ УЧБОВОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ЗВО	24
2.1. Дизайн та методи емпіричного дослідження	24
2.2. Інтерпретація отриманих результатів	27
2.3. Рекомендації щодо профілактики низької учбової активності здобувачів ЗВО	38
Висновки до другого розділу	44
ВИСНОВКИ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТКИ	54
РЕЗЮМЕ RESUME	67

ВСТУП

Сучасний освітній простір характеризується динамічними змінами, постійним оновленням змісту навчання й необхідністю гнучкої адаптації студентів до вимог суспільства. Набуває особливої ваги проблема низької учбової активності молоді, адже від неї залежить не лише індивідуальна успішність майбутніх фахівців, а й загальний розвиток інтелектуального й професійного потенціалу нації.

Актуальність дослідження полягає у тому, що від рівня навчальної активності студентів значною мірою залежить їхня успішність у здобутті фахових знань, сформованість творчого підходу до професійних завдань і загальна якість вищої освіти. Низька навчальна активність студентів призводить до зниження якості освіти, формального виконання навчальних завдань і формування поверхового ставлення до майбутньої професії. У психології та педагогіці наголошується на тому, що її подолання вимагає комплексного підходу – врахування соціальних, когнітивних і особистісних чинників. В умовах інтеграції у світовий освітній простір і загострення конкуренції на ринку праці зростає потреба у формуванні самостійних, ініціативних та творчих особистостей. Саме тому дослідження соціально-психологічних причин низької учбової активності набуває особливої актуальності та має вагоме значення як у науково-теоретичному, так і в практичному аспектах.

Постановка проблеми та ступінь розробленості теми. Проблема низької учбової активності студентів неодноразово розглядалася в різних галузях гуманітарного знання. Педагогічні аспекти представлені в дослідженнях, де акцент робиться на методиці викладання і впровадженні активних форм навчання (Бондаренко, 2020). Психологічні чинники низької активності висвітлюються у працях, присвячених ролі мотивації, тривожності та особливостям когнітивного розвитку студентів (Пермінова, 2011; Козлова,

2017). Соціально-психологічний ракурс, який передбачає аналіз міжособистісної взаємодії у студентському середовищі, впливу групових процесів та інтеграції в колектив, розроблявся зарубіжними та вітчизняними дослідниками (Головко, 2020; Мафтин, 2021).

Метою роботи є визначення та аналіз соціально-психологічних чинників, які зумовлюють низьку учбову активність студентів, а також розроблення рекомендацій щодо її подолання та попередження.

Об'єктом дослідження виступає процес навчальної діяльності студентів у ЗВО.

Предметом дослідження є сукупність соціально-психологічних причин, які зумовлюють низьку учбову активність студентів.

Задля досягнення мети дослідження визначено наступні **завдання**:

- 1) дослідити психологічні складові навчальної діяльності студентів;
- 2) визначити основні причини низької учбової активності;
- 3) проаналізувати шляхи підвищення навчальної активності студентів;
- 4) розробити методологію дослідження причин низької учбової активності;
- 5) розробити рекомендації щодо профілактики низької учбової активності.

Методи дослідження. Для реалізації поставлених завдань використано загальнонаукові (аналіз, синтез, узагальнення), психолого-педагогічні (діагностичний, порівняльний, спостереження), а також спеціалізовані методи вивчення індивідуально-психологічних та соціально-психологічних особливостей особистості (методика діагностики рівня тривожності за Тейлором, методика вивчення мотивації досягнення успіху за Пашневим, методика діагностики рівня адаптованості за К. Роджерсом – Р. Даймондом, тест на концентрацію уваги Торндайка).

Теоретико-методологічна основа дослідження спирається на узагальнення концептуальних положень сучасної психології та педагогіки, що відображають взаємозв'язок соціальних, емоційних і мотиваційних аспектів у формуванні навчальної активності студентів. У працях Гуменюк і Щербина (2018) наголошується на врахуванні як внутрішніх, так і зовнішніх чинників

неуспішності, а Дахно і Гарєєва (2019) пропонують активні підходи до організації освітнього процесу. Колчигіна (2018) підкреслює провідну роль мотиваційного компоненту, Кондратенко (2017) звертає увагу на системний характер учбових труднощів, які можуть формуватися ще в шкільні роки, а Лебідь і Гречановська (2020) вказують на необхідність диференційованого підходу для формування мотивації на пізніх етапах навчання.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості впровадження запропонованих рекомендацій у освітній процес закладів вищої освіти, для розроблення інтерактивних методів викладання, корекційно-розвивальних програм і профілактичних заходів, спрямованих на запобігання неуспішності. Результати дослідження можуть слугувати основою для підготовки тренінгів з емоційної саморегуляції й підвищення мотивації студентів, а також допомагати викладачам у визначенні індивідуальних освітніх маршрутів з урахуванням психічних особливостей здобувачів вищої освіти.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Результати дослідження обговорювалися на засіданні кафедри психології і туризму КНЛУ (13.05.2025 р., протокол № 13).

Структура роботи. Загальний обсяг роботи становить 82 сторінок, із яких 47 – основного тексту. Робота складається зі вступу, 2 розділів, висновків та списку використаних джерел із 30 найменувань. Робота містить 1 рисунок, 6 таблиць та 9 додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ НИЗЬКОЇ УЧБОВОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1. Психологічні особливості навчальної діяльності здобувачів ЗВО

Освіта є ключовим чинником розвитку особистості у формуванні професійної компетенції. Процес навчання у закладах вищої освіти охоплює не лише засвоєння знань, а й комплексні зміни у когнітивній, емоційній та соціальній сферах.

Студентський вік є сензитивним періодом розвитку соціогенних потенцій особистості, оскільки саме в цей час відбувається активне формування когнітивних, емоційних і особистісних характеристик. Вища освіта виступає потужним фактором впливу на психічний розвиток студента, сприяючи становленню його професійної спрямованості та інтелектуальних структур. Тобто процес навчання розглядається як складний і багатовимірний процес, що включає активне засвоєння знань, розвиток когнітивних здібностей та інтелектуальне збагачення особистості.

У процесі навчання у закладі вищої освіти відбувається диференціація й інтеграція психічних процесів, що визначає спрямованість мислення, здатність до системного аналізу, узагальнення та логічного оперування інформацією. Високий рівень когнітивного розвитку, що включає сформованість сприйняття, пам'яті, мислення, уваги та оволодіння логічними операціями, є необхідною умовою для успішного засвоєння навчального матеріалу (Яворовська, Камишнікова, Поліванова, Яновська, Куделко, 2013). Щоб розглядати учбову активність як цілісний феномен, необхідно враховувати її динамічний характер. Саме динамічний принцип найповніше відображає процесуальну природу цього явища (Сулима, 2011). Період життя від 17 до 25 років є ключовим етапом у формуванні особистості, оскільки саме в цей час завершується становлення індивідуальних якостей та відбувається активна професіоналізація (Мося, 2013). До досягнення 17-річного віку у молодії

людини складаються оптимальні внутрішні умови для розвитку навичок самоосвіти, що стає основою для подальшого інтелектуального та професійного зростання.

Сучасний здобувач вищої освіти – це насамперед молода особа, яка має широкі можливості для самореалізації та подальшого розвитку. Їй притаманні загальні вікові особливості, які можна поділити на кілька ключових аспектів. Біологічні особливості включають тип вищої нервової діяльності, рівень фізичної сили та інші фізіологічні параметри. Психологічні особливості охоплюють взаємозв'язок психічних процесів, станів і властивостей особистості. Соціальні особливості стосуються суспільних відносин, соціальних якостей особистості, її приналежності до певної соціальної групи. Разом із цим кожен студент має індивідуальні особливості, які визначають специфіку його психічних процесів і станів. Взаємозв'язок між навчанням і розвитком є складним та динамічним, оскільки в процесі здобуття освіти відбуваються значні зміни в когнітивній сфері, що впливає на формування особистості (Поліщук, 2019).

Ефективність освітніх процесів, а також збереження морального та психічного здоров'я студентів значною мірою залежать від швидкості їхньої адаптації до нових умов навчання (Бобрицька, 2010). Процеси розвитку не є тотожними процесам навчання, а відбуваються після них. Виокремлюється зона найближчого розвитку, яка охоплює ті завдання, що на певному етапі студент може виконати лише за допомогою викладача, але з часом, у процесі власного розвитку здібностей, стає здатним вирішувати їх самостійно.

У процесі навчальної діяльності адаптація пов'язана з оволодінням методами пізнання та здатністю орієнтуватися у системі пізнавальних цінностей. Зміна звичного середовища може ускладнюватися незадоволеністю навчальними результатами, труднощами у міжособистісній взаємодії, втратою раніше сформованого соціального статусу в групі, а також невизначеністю щодо вибору майбутньої професії. Це може призводити до підвищеного рівня стресу, нервового виснаження, швидкої стомлюваності та розвитку явищ

дезадаптації. Деадаптація проявляється у зміні механізмів внутрішньої регуляції, що може супроводжуватися значними психоемоційними відхиленнями, руйнівною поведінкою або підвищеною агресивністю, що вимагає своєчасного психологічного супроводу та корекції.

Розвиток особистості студента під час навчання у закладі вищої освіти на різних етапах має свою специфіку, зумовлену віковими, когнітивними та соціально-психологічними чинниками (див.табл.1.1).

Таблиця 1.1

Етапи навчання студентів у ЗВО за Ю. В. Козерук

Курс	Характеристика
Перший курс	Інтеграція абітурієнтів у студентське середовище, адаптація до нових форм колективного життя. Студенти ще не мають диференційованого підходу до своїх ролей.
Другий курс	Підвищене навчальне навантаження, залучення до всіх основних форм освітньої діяльності. Формування загальної підготовки, культурних потреб та інтересів. Завершення процесу адаптації.
Третій курс	Початок спеціалізації, поглиблення професійних інтересів, зростання зацікавленості в науково-дослідницькій діяльності. Звуження загальних інтересів на користь спеціалізованих.
Четвертий курс	Формування чітких професійних орієнтирів, зосередження на майбутній професійній діяльності. Актуалізація цінностей, пов'язаних із кар'єрними перспективами, матеріальним становищем та особистим життям. Поступове зменшення участі у колективному житті закладу вищої освіти.

Розвиток особистості студента як майбутнього фахівця з вищою освітою відбувається у кількох ключових напрямках. У процесі навчання поступово посилюється його професійна спрямованість, що супроводжується розвитком необхідних здібностей для майбутньої діяльності. Психічні процеси, стани та набуті знання проходять процес удосконалення, набуваючи професійної специфіки. Одночасно формується відповідальність за власні професійні досягнення, що сприяє більш чіткому прояву індивідуальності студента.

Зростання амбіцій у професійній сфері стає додатковим мотиваційним чинником, що спонукає до підвищення рівня компетентності та самовдосконалення. Інтенсивне засвоєння соціального і професійного досвіду, а також розвиток необхідних якостей сприяють зміцненню загальної зрілості та стабільності особистості. Водночас самовиховання набуває особливого значення у процесі формування ключових професійних навичок та особистісних характеристик.

Зі зростанням професійної самостійності підвищується готовність здобувача вищої освіти до практичної діяльності, що є одним із важливих етапів професійного становлення. Психологічний розвиток особистості студента є діалектичним процесом, що передбачає постійне подолання суперечностей, інтеграцію зовнішніх впливів у внутрішній світ і активну роботу над собою, що зрештою сприяє його професійній та особистісній реалізації. Згідно з цим, психологічні особливості навчання здобувачів вищої освіти відображають складний процес адаптації, формування професійної спрямованості та розвитку когнітивних здібностей. Вища освіта не лише забезпечує академічну підготовку, а й сприяє становленню самостійності, відповідальності та професійної ідентичності. Ефективність цього процесу залежить від гармонійного поєднання індивідуальних психологічних особливостей студента з вимогами освітнього середовища, що є передумовою успішної професійної реалізації.

1.2. Причини низької учбової активності здобувачів ЗВО

Навчальна діяльність є цілісною системою, що складається з двох взаємопов'язаних аспектів – процесу засвоєння знань студентом та організації навчання за участі викладача. Вона поєднує передачу накопиченого людством досвіду та його засвоєння здобувачем вищої освіти з подальшою трансформацією у власний досвід. Основними складовими цієї діяльності є

мотиви, навчальні цілі, пізнавальні дії, а також контроль і оцінювання результатів навчання.

Основними причинами втрати інтересу студентів до навчання, що призводить до їхньої неуспішності, є надмірне навчальне навантаження, заняття у дві зміни, занадто академічний підхід до викладу теоретичного матеріалу, а також відсутність довірливих та партнерських взаємин між студентами й викладачами (Головко, 2020). Серед основних труднощів, які здобувачі вищої освіти зустрічають у процесі навчання, можна виокремити такі:

- значний обсяг матеріалу, який потрібно засвоїти;
- недостатньо розвинені навички самостійного навчання та організації освітньої діяльності;
- брак часу для якісної підготовки до занять;
- складність у розумінні лекційного матеріалу;
- обмежений доступ до необхідної літератури для підготовки;
- недостатня кількість методичних рекомендацій із наукової організації праці;
- незручний графік та розклад занять;
- відмінність у вимогах викладачів до студентів.

У рамках нашого дослідження ми розглядаємо низьку учбову активність як стан, за якого студент виявляє недостатню залученість у навчальний процес, пасивно сприймає матеріал та уникає активної взаємодії з викладачем і навчальними завданнями. Вона проявляється у слабкій участі в дискусіях, небажанні виконувати самостійні роботи, мінімальних зусиллях при вивченні нового матеріалу та відсутності ініціативи в освітньому середовищі (Козлова, 2017).

Оскільки навчальна активність є основним механізмом засвоєння знань, її зниження призводить до недостатнього опанування навчального матеріалу, прогалин у розумінні предмета та, як наслідок, до неуспішності – нездатності

досягти необхідного рівня знань і виконати академічні вимоги. Учбова активність здобувачів вищої освіти формується під впливом сукупності факторів, серед яких ключову роль відіграють вимоги до студентів, їхні психофізичні можливості та соціальні умови (Бондаренко, 2020).

Вимоги до студентів визначають критерії оцінювання та розробку контрольних завдань, які мають відповідати їхнім фізичним і психічним можливостям (Гуменюк, Щербина, 2018). Правильно сформульовані вимоги сприяють підтриманню оптимального рівня навчального навантаження та ефективному засвоєнню знань.

Психофізичні можливості здобувачів вищої освіти змінюються з часом і можуть розвиватися під впливом соціального середовища та навчально-виховного процесу. Методики викладання та зміст освітніх програм можуть стимулювати когнітивний розвиток, покращувати адаптацію до академічного навантаження або, навпаки, ускладнювати засвоєння матеріалу, якщо не відповідають реальним можливостям студентів (Отич, 2014). Соціальні умови охоплюють широкий спектр факторів, що визначають освітнє середовище. Житлові умови, рівень культури сім'ї, склад навчальних груп, якість матеріально-технічного забезпечення закладу освіти, рівень професійної підготовки викладачів, доступність навчальної літератури – усе це суттєво впливає на рівень мотивації та залученості студентів у навчальний процес (Заїка, 2011).

Методи виявлення ознак відставання не є зовнішніми елементами навчального процесу, а формуються безпосередньо в його межах, відбираючись із сукупності необхідних педагогічних дій і навчальної діяльності студентів. До основних способів діагностики неуспішності належать – спостереження за реакціями студентів на труднощі в навчанні, їхні успіхи та невдачі; аналіз відповідей на запитання викладача під час занять та оцінювання результатів самостійних навчальних робіт (Резник, 2002). Ці методи дозволяють своєчасно виявляти проблеми в засвоєнні матеріалу та коригувати освітній процес відповідно до потреб здобувача вищої освіти.

Виходячи з цього розглянемо наступні передумови низької учбової активності (див.табл.1.2).

Орієнтація на отримання професії характеризується вибіркоким підходом до навчальних дисциплін. Студенти розподіляють предмети на «важливі» та «другорядні» відповідно до їхньої професійної значущості, що може призводити до недостатнього засвоєння окремих складових освітньої програми та, відповідно, до зниження загальної успішності (Мафтин, 2021).

Таблиця 1.2

Педагогіко-психологічні передумови низької учбової активності

Передумова	Характер прояву
Низька навчальна мотивація	Відсутність прагнення до успішності, низький рівень усвідомлення значення навчання, задоволеність мінімальним рівнем успішності.
Інтелектуальна пасивність	Уникнення розумової активності, використання механічного заучування, списування, вибіркока або загальна пасивність.
Недостатньо сформовані навички навчальної діяльності	Застосування неефективних методів навчання, нераціональне використання часу, слабка організація навчального процесу.
Некоректне ставлення до навчання	Уникнення складних завдань, недбале ставлення до обов'язків, невиконання або часткове виконання домашніх завдань.
Відсутність або слабкий розвиток пізнавальних інтересів	Формальне засвоєння знань без інтересу, відсутність потреби у використанні навчального матеріалу, слабкий розвиток критичного мислення.

Навчальна мотивація має різні рівні спрямованості. Орієнтація на здобуття знань є найбільш ефективною з погляду академічної успішності, оскільки пов'язана з високою навчальною активністю, систематичністю та цілеспрямованістю (Пермінова, 2011). Здобувачі вищої освіти з такою мотивацією демонструють стабільні результати, оскільки їхній освітній

процес базується на глибокому пізнавальному інтересі та внутрішній потребі в розвитку. Мотивація, спрямована на отримання диплому, є найменш ефективною з погляду академічних результатів. Для таких студентів характерні нерегулярне відвідування занять, мінімальна навчальна активність, використання стратегій, спрямованих на досягнення формального результату за рахунок механічного засвоєння матеріалу або обходу системи оцінювання (Лебідь, 2020). Це може призводити до недостатньої сформованості професійної компетентності і зниження рівня підготовки випускників.

Педагогічною помилкою є ототожнення інтелектуального розвитку здобувача вищої освіти з його ставленням до навчання або їхнє розглядання окремо. Це може призводити до конфліктів та зниження мотивації (Кондратенко, 2017). Здібний студент може навчатися погано через відсутність інтересу, тоді як менш обдарований – досягати успіху завдяки мотивації. Навчальний процес розвиває інтелектуальні здібності, а виховний формує ставлення до знань. Здобувачі вищої освіти з негативним ставленням до освіти зазвичай швидше опановують практику, ніж теорію. Важливо визначити, що саме переважає – низька мотивація чи труднощі в навчанні – щоб скоригувати підхід до їхнього розвитку.

Активне ставлення здобувача вищої освіти до навчання базується на двох ключових компонентах (див.рис.1.1).

Рисунок 1.1 Структура активного ставлення здобувача вищої освіти до навчання (Ніколаєва, 2015)

Інтелектуальний компонент визначає рівень сформованості розумових операцій, необхідних для засвоєння та застосування знань. Його основою є цілісна система накопичених знань, яка дозволяє здобувачу вищої освіти встановлювати міжпредметні зв'язки, аналізувати та використовувати отриману інформацію в нових ситуаціях. Розвинене логічне мислення, вміння виділяти головне, порівнювати, класифікувати, узагальнювати й робити висновки — усе це є невід'ємними складовими інтелектуального компонента, що забезпечують продуктивне навчання та саморозвиток. У разі якщо знання мають фрагментарний, незв'язний характер, позбавлені системності й логічної структури, це призводить до порушення розуміння навчального матеріалу. Такий стан унеможлиблює глибоку обробку інформації, обмежує здатність студента до побудови узагальнень, створення моделей, прогнозування наслідків та прийняття обґрунтованих рішень. У свою чергу, це породжує навчальні труднощі, знижує впевненість у власних інтелектуальних можливостях, що негативно впливає на мотивацію до навчання.

Наявність повноцінного інтелектуального компонента також тісно пов'язана з рівнем розвитку когнітивних стратегій, таких як організація навчального часу, планування, самоконтроль, використання ефективних методів опрацювання інформації (конспектування, виділення ключових

понять, структуризація тексту тощо). Отже, розвиток інтелектуального потенціалу студентів є базовою умовою для успішного навчання, засвоєння нових знань і формування професійної компетентності в умовах сучасної вищої освіти.

Особистий компонент передбачає усвідомлення студентом своїх академічних обов'язків, відповідальне ставлення до навчання, а також ініціативність як важливу характеристику активної освітньої діяльності. Ініціативність, у свою чергу, є проявом допитливості, яка стимулює потребу в знаннях. Однак така потреба формується лише на основі вже засвоєного досвіду навчання та вміння самостійно здобувати нову інформацію (Козлова, 2017). Якщо ці навички не розвинені, навчальна мотивація суттєво знижується, що призводить до пасивності у процесі здобуття освіти.

Здобувачі вищої освіти, які мають недостатній рівень навчальної активності, зазвичай не виявляють зацікавленості у розширенні своїх знань, а їхній вільний час часто витрачається не на саморозвиток, а на неконструктивну соціалізацію, надмірне захоплення розважальним контентом, або безцільне використання цифрових технологій. Такий стиль дозвілля, що ґрунтується на мінімальному інтелектуальному навантаженні, ще більше послаблює їхню навчальну мотивацію, закріплюючи неефективні поведінкові моделі.

Окрім психологічних та поведінкових аспектів, на рівень навчальної активності можуть впливати й фізіологічні чинники. Деякі студенти мають вроджену інертність нервової системи, що сповільнює темп їхньої розумової діяльності та ускладнює адаптацію до інтенсивного освітнього процесу. Крім того, певні фізичні або неврологічні особливості, такі як порушення зору і слуху, функціональні розлади нервової системи чи соматичні захворювання, можуть прямо або опосередковано впливати на здатність до концентрації, сприйняття та обробки інформації.

Згідно з цим, низька учбова активність студентів є результатом взаємодії когнітивних, мотиваційних і соціальних чинників, що впливають на процес засвоєння знань. Вона зумовлена недостатньо розвиненими навичками

самоорганізації, низькою мотивацією, а також дисбалансом між академічними вимогами та індивідуальними можливостями студентів. Важливим аспектом її подолання є комплексний підхід, що поєднує психологічну підтримку, оптимізацію методів викладання та розвиток пізнавальних стратегій, спрямованих на підвищення навчальної автономії та зацікавленості студентів у процесі пізнання.

1.3 Шляхи підвищення навчальної активності здобувачів ЗВО

Рівень активності студентів у процесі засвоєння знань є ключовим чинником ефективного навчання. Особливу увагу слід приділяти застосуванню активних методів, які сприяють розвитку розумової діяльності та підвищують залученість у навчальний процес. Активне навчання передбачає включення студентів до змістовної взаємодії з матеріалом через обговорення, аналіз, застосування знань у практичних ситуаціях, рефлексію, співпрацю в групах, що стимулює не лише інтелектуальну, а й емоційну та соціальну участь у навчанні. Методики активного навчання, такі як кейс-метод, дискусії, проблемно-орієнтоване навчання, рольові ігри чи проєктна діяльність, допомагають розвивати навички критичного мислення, креативність, самостійність, що, своєю чергою, позитивно впливає на мотивацію до навчання.

Дослідження свідчать, що студенти, які беруть активну участь у навчальному процесі, демонструють вищі показники академічної успішності та краще запам'ятовують і розуміють навчальний матеріал. Такий підхід також формує відповідальність за власне навчання, сприяє розвитку саморегуляції та здатності до постійного самовдосконалення. Активні методи викладання сприяють формуванню навчальної активності як особистісної якості, що проявляється у внутрішньому прагненні до знань, ініціативності, наполегливості у досягненні результату, вмінні долати труднощі та ефективно

організувати власну діяльність. У поєднанні з індивідуальним підходом, активне навчання дозволяє враховувати інтереси, пізнавальні стилі та можливості кожного студента, що є особливо актуальним у контексті сучасної вищої освіти.

Методика викладання буде результативною лише за умови використання прийомів, що стимулюють пізнавальну активність здобувачів вищої освіти. Чим інтенсивніше вони залучені до навчального процесу, тим вищою є ефективність засвоєння матеріалу. Активні методи навчання передбачають високу залученість студентів, на відміну від традиційних підходів, де вони відіграють переважно пасивну роль. Водночас методи самі по собі не є активними чи пасивними – їхня результативність залежить від організації пізнавальної діяльності (Дахно, Гарєєва, 2019). Саме спосіб взаємодії студентів із матеріалом та їхня участь у процесі навчання визначають рівень активності та ефективність методів навчання.

Ефективний діалог між студентом і викладачем є важливим чинником підвищення навчальної активності. Відкрите обговорення, обмін думками та запитаннями сприяють глибшому засвоєнню матеріалу, стимулюють критичне мислення та формують академічну самостійність. Діалогічне навчання знижує тривожність, формує відчуття причетності до освітнього процесу та підвищує мотивацію. Активна участь у дискусії стимулює когнітивну діяльність, покращує розуміння матеріалу та сприяє довготривалому запам'ятовуванню.

З педагогічної точки зору, діалог дозволяє враховувати індивідуальні особливості здобувачів вищої освіти, коригувати методику викладання відповідно до їхніх потреб, а також оцінювати рівень засвоєння знань. Викладач може ставити проблемні питання, заохочувати студентів до міркувань і самостійного пошуку відповідей, що активізує розумову діяльність (Колчигіна, 2018).

Окрім того, діалог сприяє розвитку «метапізнання» – усвідомлення студентом власних когнітивних процесів, що допомагає йому ефективніше оцінювати та коригувати свою навчальну стратегію (див.табл.1.3).

Таблиця 1.3

Показники ефективної взаємодії студента з викладачем

Показник	Характеристика
Впевнена поведінка на заняттях	Активна участь студента у дискусіях, ініціативність, відсутність страху висловлювати думку.
Звернення по допомогу	Готовність ставити запитання, уточнювати незрозумілі моменти, отримувати зворотний зв'язок.
Висловлення власної думки та довіра до викладача	Формування самостійного мислення, обговорення навчального матеріалу, аргументація позицій.
Відсутність бар'єрів у спілкуванні	Відкритий обмін думками, відсутність страху перед критикою, комфортне навчальне середовище.

Підвищення активності студентів у навчальному процесі залежить від застосування ефективних методів, що стимулюють пізнавальну діяльність, критичне мислення та самостійність (Авдеєнко, 2016). Одним із таких підходів є метод відкритих питань, який сприяє аналітичному мисленню та формуванню навичок аргументованого висловлення. Відповідаючи на такі питання, здобувач вищої освіти не лише демонструє рівень розуміння матеріалу, а й інтегрує власний досвід, що розвиває здатність до самостійного аналізу.

Не менш ефективним є метод «мозкового штурму», який активізує когнітивні процеси та навички аргументації. Учасники швидко формують ідеї для вирішення конкретної проблеми, що не тільки розвиває їхню гнучкість мислення, а й залучає до дискусії.

Розвиток рефлексивного досвіду студентів є важливим компонентом навчального процесу, оскільки сприяє усвідомленню власних досягнень, аналізу труднощів та пошуку шляхів самовдосконалення. Для підвищення навчальної активності необхідно створювати умови, що стимулюють

пізнавальну діяльність, формують відповідальне ставлення до навчання та забезпечують своєчасну підтримку здобувачів вищої освіти, які демонструють низький рівень залученості.

Сучасна дидактика пропонує кілька ефективних підходів до вирішення цієї проблеми. Педагогічна профілактика спрямована на вдосконалення освітніх методів та використання активних форм навчання, проблемного та програмованого підходів, новітніх педагогічних технологій та інформатизації освітнього процесу. Цей підхід допомагає запобігти втраті інтересу до навчання шляхом підвищення залученості студентів у пізнавальну діяльність. Важливу роль у підвищенні навчальної активності відіграє педагогічна діагностика, яка дозволяє систематично контролювати та аналізувати навчальні досягнення студентів. Вона включає бесіди викладачів зі студентами, спостереження, тестування, аналіз допущених помилок та узагальнення результатів у вигляді аналітичних звітів (Головко, 2020).

Для подолання труднощів у навчанні використовується педагогічна терапія, яка передбачає організацію факультативних занять і груп підтримки. Ці заходи формуються на основі діагностики та спрямовані на усунення прогалин у знаннях і навичках здобувачів вищої освіти (Манчуленко, 2012). Індивідуалізований підхід до навчання, що застосовується в таких групах, дозволяє адаптувати освітній процес до потреб кожного студента та створює сприятливі умови для підвищення його навчальної активності. Оскільки зниження пізнавальної активності часто пов'язане з виховними аспектами, особливу увагу слід приділяти виховному впливу. Планова робота зі студентами, що включає формування відповідального ставлення до навчання, розвиток самодисципліни та корекцію поведінкових моделей, є важливим компонентом підтримки академічної мотивації (Манчуленко, 2012).

Психологічні та педагогічні фактори, що впливають на рівень навчальної активності студентів, є тісно взаємопов'язаними. До педагогічних підходів належать додаткові заняття, репетиторство, адаптація навчальних методів, тоді як психологічні аспекти включають мотиваційні особливості, рівень

тривожності, здатність до самоконтролю та емоційну стійкість. Комплексне поєднання педагогічних і психологічних методів є найефективнішим підходом для формування стійкої навчальної активності студентів та створення умов для їхнього академічного успіху.

Педагогічна корекція – це додаткові заняття, спрямовані на допомогу здобувачу вищої освіти в засвоєнні навчального матеріалу, з яким він не може впоратися самостійно. Якщо труднощі виникають у більшості студентів, необхідно коригувати самі фактори навчального процесу – програму, методику викладання, стиль педагогічної взаємодії (Карапузова, 2010). Основними методами педагогічної корекції є пояснення, повторення, вправи, схвалення та конструктивна критика. У багатьох випадках цього достатньо для відновлення навчальної компетентності студента, але якщо причини пасивності пов'язані з інтелектуальними чи особистими особливостями, необхідна психологічна корекція. Її основна мета – відновлення пізнавальної мотивації, оскільки навчання є природною потребою людини. Для цього застосовуються методи, що стимулюють інтерес до пошуку та вирішення суперечностей, а також створення умов, за яких сам процес пізнання приносить задоволення незалежно від результату (Мафтин, 2021).

Крім того, важливою умовою є зміцнення позитивної самооцінки, оскільки негативне сприйняття власних здібностей може стати бар'єром до активної навчальної діяльності. Рівень навчальної активності здобувачів вищої освіти визначає ефективність засвоєння знань і залежить від педагогічних та психологічних чинників. Активні методи такі як діалог, відкриті питання та «мозковий штурм», сприяють розвитку критичного мислення та самостійності. Педагогічна й психологічна корекція допомагають долати труднощі в навчанні та формувати позитивне ставлення до освітнього процесу. Комплексне застосування профілактики, діагностики та виховного впливу створює умови для підвищення навчальної активності та успішності студентів.

Висновки до першого розділу

Процес навчання в закладі вищої освіти є багатовимірним і динамічним явищем, що включає не лише засвоєння знань, а й розвиток когнітивних здібностей, емоційної та соціальної сфери особистості здобувача вищої освіти. Студентський вік є критичним етапом у становленні професійної спрямованості, і саме в цей період закладаються основи для майбутньої самостійності та професійної ідентичності.

Низька учбова активність є серйозною проблемою, що впливає на академічні досягнення студентів. Причини цього явища включають як внутрішні (мотиваційні, когнітивні), так і зовнішні (соціальні, педагогічні) чинники. Недостатня мотивація до навчання, інтелектуальна пасивність, а також відсутність довірливих взаємин між здобувачами вищої освіти та викладачами можуть призводити до зниження рівня навчальної активності та, як наслідок, до неуспішності.

Для підвищення учбової активності студентів необхідно впроваджувати цілісну педагогічну стратегію, яка поєднує сучасні методи навчання, психолого-педагогічний супровід і створення індивідуально орієнтованого освітнього середовища. Насамперед слід звернути увагу на активні методи навчання, що ґрунтуються на взаємодії, рефлексії та співпраці. До них належать такі прийоми, як кейс-метод, навчальні дебати, проєктна діяльність, проблемно-орієнтоване навчання, метод ситуаційного аналізу, метод роботи в малих групах, а також методи критичного мислення, зокрема «мозковий штурм», «шести капелюхів» Едварда де Боно тощо.

Активне навчання передбачає залучення студента як суб'єкта освітнього процесу, що не просто пасивно сприймає знання, а активно їх створює, аналізує, переосмислює та інтегрує в систему власних уявлень. Участь у практико-орієнтованих завданнях, дискусіях, колективних обговореннях не лише підвищує мотивацію, а й розвиває когнітивну гнучкість, вміння

працювати з інформацією, відстоювати позицію, робити вибір і нести відповідальність за результат. Такі методи навчання також активізують увагу й пам'ять, забезпечуючи глибше розуміння й довготривале збереження знань. Індивідуальний підхід - ще один надзвичайно важливий компонент підвищення активності. Він базується на визнанні унікальності кожного здобувача освіти, врахуванні його особистісних характеристик, стилю навчання, рівня підготовки, емоційного стану та особливостей сприйняття матеріалу. Реалізація індивідуального підходу можлива шляхом використання адаптивних форм контролю знань, створення індивідуальних траєкторій навчання, гнучкого графіку заліків і модулів, а також урахування темпу опрацювання навчального матеріалу.

Психологічна підтримка, що передбачає консультування, психокорекційні заняття, тренінги саморегуляції та стресостійкості, дозволяє студенту подолати внутрішні бар'єри, пов'язані з тривожністю, низькою самооцінкою чи синдромом відкладання. Це особливо важливо в умовах інтенсивного академічного навантаження та високих вимог до самостійної роботи. Комплексний підхід передбачає тісну співпрацю викладачів, психологів і кураторів груп. Навчальна програма має бути побудована таким чином, щоб поєднувати академічну складову з можливостями для самовираження студентів, розкриття їхнього потенціалу, формування ціннісного ставлення до професійної діяльності. Зокрема, важливо впроваджувати елементи самооцінювання, формувального оцінювання, а також стимулювати студентів до ведення портфоліо, де вони можуть фіксувати свої досягнення, рефлексії, результати участі в проєктах, конкурсах тощо. Необхідно також створювати освітнє середовище, у якому панує довіра, повага та партнерські відносини. Успішна реалізація педагогічного впливу передбачає емоційно позитивний клімат у групі, конструктивну взаємодію між студентами та викладачами, відчуття підтримки та визнання. Тільки за таких умов студенти відчують себе причетними до освітнього процесу, готовими

ініціювати власне навчання, брати відповідальність за результати та шукати індивідуальні шляхи до самореалізації.

Таким чином, підвищення учбової активності студентів є багатофакторним завданням, вирішення якого потребує не лише педагогічних інновацій, а й глибокого розуміння психолого-соціальних потреб молоді. Активне залучення, індивідуалізація, підтримка, розвиток мотивації та створення комфортного освітнього простору — це основні умови формування внутрішньої готовності до активного навчання та подальшої професійної реалізації.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ПРИЧИН НИЗЬКОЇ УЧБОВОЇ АКТИВНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ЗВО

2.1. Дизайн та методи емпіричного дослідження

Аналіз причин низької навчальної активності студентів є важливим аспектом дослідження ефективності освітнього процесу. На рівень залученості студентів впливають різні чинники, серед яких емоційний стан, соціально-психологічна адаптація, когнітивні особливості та мотивація до навчання.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що низька учбова активність студентів обумовлена сукупністю соціально-психологічних чинників, серед яких ключовими є: недостатній рівень соціально-психологічної адаптації, високий рівень тривожності, переважання зовнішньої мотивації над внутрішньою, а також знижена здатність до концентрації уваги. Припускається, що саме ці чинники у взаємодії між собою знижують рівень залученості студентів у навчальний процес, спричиняють пасивність, зменшення ініціативності, труднощі у взаємодії з викладачами та одногрупниками, що в результаті негативно впливає на ефективність навчальної діяльності та загальний рівень академічної успішності.

У рамках нашого дослідження ми підібрали комплекс методик, які дадуть змогу оцінити ключові передумови, що можуть зумовлювати низьку учбову активність студентів, та створити основу для подальшого розроблення ефективних заходів її подолання.

Методика дослідження соціально-психологічної адаптації К. Роджерса та Р. Даймонда. Методика є одним із провідних інструментів оцінки рівня адаптації особистості в соціальному середовищі. Вона дозволяє виміряти ключові аспекти соціальної взаємодії – самоприйняття, емоційну стійкість, прагнення до домінування, комунікативну активність і рівень конфліктності. Соціально-психологічна адаптація відіграє визначальну роль у формуванні

міжособистісних зв'язків, а її порушення може призводити до дезадаптації, емоційного дискомфорту та зниження рівня активності особистості. Проблеми адаптації суттєво впливають на навчальну діяльність студентів, оскільки низький рівень соціальної інтеграції супроводжується страхом публічних виступів, труднощами у взаємодії з викладачами та одногрупниками, уникненням групової роботи. Це спричиняє пасивність у навчальному процесі, відсутність ініціативи, знижену мотивацію до навчання та слабку залученість у навчальну діяльність. Вчасне виявлення порушень адаптації дозволяє розробити ефективні корекційні заходи, спрямовані на формування конструктивних соціальних навичок, підвищення рівня впевненості в собі та зменшення рівня соціальної тривожності, що в підсумку сприятиме підвищенню їхньої навчальної активності.

Методика вивчення мотивів навчальної діяльності. Для визначення мотивації до навчання нами було обрано методику вивчення мотивів навчальної діяльності за Б. Пашнєвим. Вона є ефективним інструментом для оцінки домінантних мотивів студентів у процесі навчання та базується на методі парних виборів, що дозволяє виявити індивідуальні пріоритети серед різних мотиваційних чинників.

Анкета містить 28 пунктів, у кожному з яких представлено два альтернативні мотиви. Студент обирає той, який найбільш точно відображає його ставлення до навчання, що дає змогу визначити співвідношення між внутрішніми та зовнішніми стимулами, які впливають на навчальну активність.

Дослідження мотивації студентів є ключовим для розуміння причин їхньої низької навчальної активності. Оскільки мотивація визначає рівень залученості у навчальний процес, її недостатність може зумовлювати пасивність, низьку ініціативність і слабку концентрацію на завданнях. Якщо провідними є мотиви зовнішнього примусу або соціальної залежності, студенти можуть виконувати навчальні завдання під впливом страху покарання або тиску оточення, що не сприяє глибокому засвоєнню знань. Натомість,

домінування пізнавального інтересу чи мотиву досягнення успіху свідчить про стійку та усвідомлену навчальну активність. Методика була обрана для аналізу низької навчальної активності студентів, оскільки вона не лише дозволяє визначити основні мотиваційні чинники, а й допомагає зрозуміти, які саме аспекти слід коригувати для підвищення залученості в навчальний процес.

Для проведення практичного аналізу причин низької навчальної активності студентів було підібрано комплекс методик, які дозволяють оцінити вплив емоційних, соціально-психологічних, когнітивних та мотиваційних чинників на навчальний процес. Обрані інструменти дадуть змогу визначити рівень тривожності, адаптації, уваги та мотивації студентів, що є ключовими факторами їхньої залученості до навчання. Проведення дослідження на основі цих методик сприятиме отриманню об'єктивних даних і подальшій розробці ефективних заходів для підвищення навчальної активності.

«Шкала тривожності» Тейлора. Дана методика ефективним психодіагностичним інструментом, що використовується для вимірювання рівня тривожності. Вона дозволяє оцінити емоційний стан респондента, визначити схильність до переживання тривожних реакцій у різних ситуаціях та виявити рівень емоційної нестабільності. Високі показники тривожності можуть свідчити про невпевненість у власних силах, труднощі в адаптації до навчального середовища, що безпосередньо впливає на академічну діяльність студентів.

Тривожність є важливим соціально-психологічним чинником, який може спричиняти зниження навчальної активності. Високий рівень тривожності негативно позначається на когнітивних процесах, концентрації уваги, що може призводити до уникнення активної участі у навчальному процесі, страху перед оцінюванням, а також комунікативних бар'єрів у взаємодії з викладачами та одногрупниками. Студенти з підвищеною тривожністю нерідко демонструють пасивність на заняттях, уникають відповідей, рідко проявляють ініціативу та мають труднощі у виконанні самостійних завдань. Діагностика рівня тривожності дозволяє виявити її вплив на рівень навчальної активності

студентів, а також визначити необхідність коригувальних заходів. Зниження рівня тривожності через психологічну підтримку, навчання навичкам емоційної саморегуляції та створення комфортного навчального середовища сприятиме підвищенню залученості студентів у навчальний процес, розвитку впевненості та покращенню академічних результатів.

Тест Торндайка. Методика спрямована на визначення особливостей уваги – методика дослідження концентрації уваги (тест Торндайка). Ми вибрали для аналізу саме тест Торндайка, оскільки він дозволяє оцінити рівень стійкості, вибірковості та зосередження уваги, що є важливими факторами навчальної активності студентів. Концентрація уваги безпосередньо впливає на здатність до засвоєння інформації, продуктивність навчальної діяльності та ефективність виконання завдань.

Дана методика вимірює швидкість і точність виконання завдань у складних або монотонних умовах, що дає змогу визначити схильність до відволікання, труднощі з утриманням уваги та рівень когнітивного навантаження. Методика передбачає серію завдань, що потребують зосередженості та швидкого реагування, що допомагає оцінити, наскільки студенти можуть підтримувати увагу протягом тривалого часу.

Тест дозволяє виявити, чи пов'язана низька активність студентів із такими труднощами, як – швидкою втомлюваністю, проблемами концентрації або відволіканням.

2.2. Інтерпретація отриманих результатів

У межах нашого дослідження, було залучено вибірку з 50 студентів другого-третього курсу Запорізького національного університету (ЗНУ), які навчаються на факультеті соціальної педагогіки та психології (СПП) за спеціальністю «Соціальна педагогіка». Опитування та проведення дослідження на базі підготовлених нами методик фіксувалося анонімно. Бали

респондентів по деяким дисциплінам, для того щоб можна було зафіксувати певні проблемні зони навчального процесу зображені в додатку А.

Аналіз результатів навчальної діяльності здобувачів вищої освіти ($n = 50$) за перший семестр, що охоплює 12 навчальних дисциплін, дозволяє зробити висновки про загальний рівень сформованості академічних знань та міжпредметну варіативність у засвоєнні змісту. Середній бал по всім студентам і всім дисциплінам становить 78,2 бала, що свідчить про загалом достатній рівень академічної успішності. Близько 32% студентів ($n = 16$) стабільно демонструють високі результати (середній бал 90–94), що свідчить про наявність добре розвинених навчальних стратегій, внутрішньої мотивації до навчання та, ймовірно, сприятливих індивідуально-психологічних особливостей (високий рівень саморегуляції, відповідальності, аналітичного мислення тощо).

Орієнтовно 28% студентів ($n = 14$) мають середній рівень академічної успішності (70–79 балів). Ця категорія студентів потребує періодичної педагогічної підтримки, зокрема - адаптації навчального матеріалу до їхніх когнітивних можливостей, стимулювання внутрішньої мотивації та розвитку навичок самоорганізації.

Приблизно 20% здобувачів вищої освіти ($n = 10$) демонструють низький рівень успішності (60–69 балів), що може свідчити про наявність труднощів адаптаційного характеру, недостатньо сформовані когнітивні або метапізнавальні навички, знижений рівень навчальної мотивації, а також про ймовірний вплив зовнішніх факторів (стрес, сімейні проблеми, навантаження тощо). Ці студенти можуть потребувати не лише педагогічної, а й психологічної підтримки, зокрема - у вигляді консультацій, групової роботи або програм розвитку soft skills.

У контексті міжпредметного аналізу, найвищі середні оцінки спостерігаються з дисциплін «Сімейне право» (середній бал – 82,9), «Документальне забезпечення соціально-правового захисту» (82,7) та «Психологія праці» (82,5). Це може бути пов'язано з чіткою структурою

матеріалу, його прикладним характером і зрозумілістю для студентів. З психологічної точки зору, це також може свідчити про високий рівень суб'єктивної значущості цих дисциплін.

Натомість, найнижчі середні оцінки зафіксовані з дисциплін «Організація служби волонтерів» (середній бал – 75,1), «Основи соціального проєктування» (76,3) та «Управління персоналом» (76,7). Ймовірно, труднощі пов'язані з абстрактністю теоретичного матеріалу або недостатнім рівнем практичної підготовки. Це також може вказувати на потребу в удосконаленні методів викладання, інтеграції інтерактивних форм навчання та посиленні практичного компонента.

Загальна структура даних дозволяє виділити три умовні групи студентів: високого, середнього та низького рівня успішності. Така класифікація дає змогу виявити не лише навчальні, але й потенційні психологічні труднощі студентів, що є надзвичайно важливим у контексті психологічного супроводу освітнього процесу. Подальше вивчення індивідуально-психологічних характеристик цих груп може стати основою для створення профілактичних програм розвитку навчальної мотивації, саморегуляції та емоційної стійкості.

Результати за методикою К. Роджерса – Р. Даймонда дозволили виявити низку соціально-психологічних чинників, які можуть бути пов'язані з низьким рівнем учбової активності студентів. Ця методика передбачає визначення таких показників, як рівень адаптації (A), самоприйняття (S), емоційна комфортність (E), сприйняття інших (L), інтернальність особистості (I) та прагнення до домінування (D). Результати проведення методики зображені в додатку Б. та виявили такі тенденції:

- 48% студентів виявили неприйняття себе, що може свідчити про занижену самооцінку, невпевненість у власних інтелектуальних здібностях, нерозуміння або недооцінку своїх сильних сторін. Це безпосередньо впливає на мотиваційний компонент навчальної діяльності, знижуючи ініціативність та рівень залученості у навчальний процес.

- 56% респондентів перебувають у стані емоційного дискомфорту. Постійне емоційне напруження, стрес або психологічна втома можуть знижувати когнітивну продуктивність та мотивацію до навчання. Емоційний дискомфорт часто супроводжується втратою інтересу до освітньої діяльності, прокрастинацією та униканням відповідальності.
- 56% студентів демонструють неприйняття інших, що свідчить про труднощі у міжособистісній взаємодії – зокрема в академічному середовищі. Така соціальна дезадаптація може призводити до відчуття ізоляції в студентській групі, уникання спільних навчальних активностей (робота в парах, проєктна діяльність), а також загального зниження навчальної мотивації через емоційний дискомфорт у колективі.

У той же час, виявлено позитивну динаміку щодо інтернальності – 62% опитаних мають внутрішній локус контролю. Це означає, що вони схильні брати відповідальність за власні дії та досягнення, що є важливим особистісним ресурсом для розвитку саморегуляції, навчальної мотивації та цілепокладання. Цей показник є важливим у контексті подальшої корекційної роботи, оскільки саме на інтернальність можна спиратися при формуванні активної життєвої позиції студента. Також варто зазначити, що лише 22% студентів демонструють високий рівень прагнення до домінування, що свідчить про переважання пасивної навчальної позиції, схильності до підпорядкування, низької ініціативності. У навчальному середовищі це може виявлятися у небажанні брати на себе відповідальність, униканні участі в активних формах навчання, недостатньому рівні самостійності.

На основі проведеного аналізу можна зробити висновок, що соціально-психологічні чинники відіграють ключову роль у формуванні рівня навчальної активності студентів. Зниження самоприйняття, емоційний дискомфорт і соціальна дезадаптація істотно обмежують потенціал здобувачів вищої освіти у реалізації їхніх академічних можливостей. Виявлені показники свідчать про домінування пасивної позиції у частини студентів, що проявляється у зниженій

ініціативності, униканні відповідальності та труднощах у комунікації в навчальному середовищі. Водночас позитивні результати щодо інтернальності свідчать про наявність особистісного ресурсу для зміни ситуації — саме внутрішній локус контролю є передумовою для формування активної навчальної мотивації, здатності до саморегуляції та відповідального ставлення до навчання. Таким чином, розробка програм підтримки навчальної активності має базуватись на комплексному підході, що враховує як індивідуальні психологічні особливості, так і соціальні умови функціонування студентської молоді в освітньому середовищі.

Продовжуємо аналіз навчальної активності студентів, визначаючи рівень їхньої мотивації за допомогою методики вивчення мотивів навчальної діяльності (Б. Пашнєв). Аналіз спрямований на виявлення домінуючих мотивів, які визначають залученість студентів у навчальний процес, їхню активність та академічну успішність зображено у додатку В.

Загалом було опрацьовано відповіді 50 студентів, які визначили свій основний та додатковий мотив до навчання. Результати свідчать про переважання у студентської молоді зовнішньо зумовлених мотивів, що свідчить про значний вплив соціального середовища та примусових чинників на їхню освітню поведінку (табл 2.1).

Таблиця 2.1

Основні мотиви навчання студентів за результатами методики Б. Пашнєва

Основний мотив	Кількість студентів
Зовнішній примус, уникнення покарання	18%
Соціально орієнтований мотив обов'язку	10%
Пізнавальний мотив	4%
Мотив престижу	8%
Мотив матеріального добробуту	8%
Мотив отримання інформації	10%
Мотив досягнення успіху	16%
Орієнтація на соціально залежну поведінку	26%

Найчастіше у якості основного мотиву респонденти обирали орієнтацію на соціально залежну поведінку, що виявлено у 26% здобувачів вищої освіти. Це свідчить про те, що багато хто з них діє відповідно до очікувань оточення, прагнучи відповідати нормам, прийнятим у навчальному середовищі. Значна кількість студентів (18%) також виявили мотив зовнішнього примусу, тобто навчаються через необхідність уникнення негативних наслідків, таких як покарання, осуд або низькі оцінки. Водночас у 16% здобувачів вищої освіти домінує мотив досягнення успіху, що є позитивним показником наявності внутрішньої потреби в самореалізації та особистісному зростанні. Інші мотиви – престиж, матеріальний добробут, отримання інформації, обов'язок та пізнавальний інтерес - зустрічаються рідше.

Як додаткові мотиви респонденти найчастіше називали досягнення успіху, мотив престижу та матеріальний добробут. Це може свідчити про приховані, але важливі прагнення до визнання, підвищення соціального статусу та забезпечення майбутнього. Пізнавальний мотив, що є ключовим у формуванні стійкого інтересу до знань, спостерігається у дуже обмеженій кількості студентів як основний, так і додатковий, що може пояснювати низьку інтелектуальну активність та відсутність самостійного пізнавального пошуку.

Загалом результати дослідження підтверджують, що навчальна активність студентів значною мірою детермінується соціально-психологічними чинниками, зокрема домінуванням зовнішніх стимулів та недостатньою сформованістю внутрішньої мотивації до пізнання. Така ситуація формує поверхневе, часто формальне ставлення до навчального процесу, коли основними рушіями виступають очікування оцінки, страх перед покаранням або соціальне схвалення, а не справжній інтерес до знань. Це створює передумови для пасивного залучення до навчання, зниження ініціативності, нестачі глибокої когнітивної активності, а також згортання творчого потенціалу студентів. У таких умовах здобувачі вищої освіти часто демонструють низьку здатність до самоорганізації, не виявляють стійкості в навчанні, уникають складних завдань і не прагнуть до самостійного здобуття

знань. Це особливо актуально в умовах сучасної вищої освіти, яка вимагає від здобувачів не лише засвоєння великого обсягу інформації, а й вміння критично мислити, швидко адаптуватися до змін і приймати самостійні рішення.

Тому для підвищення ефективності навчання важливо впроваджувати індивідуалізовані підходи до формування мотиваційної сфери студентів. Йдеться про розробку таких освітніх стратегій, які були б спрямовані на розвиток пізнавального інтересу, формування особистої відповідальності за навчальні досягнення, стимулювання саморефлексії та актуалізацію мотивів самореалізації, зокрема через зв'язок навчання з реальними життєвими цілями студентів. Важливо враховувати, що внутрішня мотивація формується не одномоментно, а є результатом поступового розвитку самосвідомості, ціннісних орієнтацій і досвіду позитивного навчального успіху. Освітній процес повинен створювати умови для переживання студентом ситуацій успіху, підтримки з боку викладачів, позитивного зворотного зв'язку, що зміцнює віру у власні сили та сприяє переходу від зовнішньої до внутрішньої мотивації.

Отже, для досягнення високої навчальної активності необхідна не лише академічна вимогливість, а й турбота про емоційно-психологічну підтримку студентів, гнучкість навчальних програм, інклюзивність освітнього середовища та цілеспрямоване формування мотиваційних установок на саморозвиток, інтелектуальне зростання і професійну самореалізацію.

Продовжуємо наш аналіз методикою вимірювання рівня тривожності Тейлора. Тривожність може впливати на здатність студентів засвоювати матеріал, брати активну участь у заняттях та виконувати навчальні завдання. Показники проведеної методики на респондентах нашого дослідження наведені зображено у додатку Г.

Найбільш тривожною є група студентів із дуже високим рівнем тривоги –32% вибірки досліджуваних. Це свідчить про наявність глибокого внутрішнього психологічного напруження, яке може суттєво ускладнювати процес навчання: знижувати здатність концентруватися, викликати уникнення

відповідальних завдань, посилювати страх перед оцінюванням, зменшувати активність на заняттях. Ще 44% досліджуваних продемонстрували високий рівень тривожності, що також є несприятливим чинником для формування позитивної навчальної мотивації та активної участі в освітньому процесі. Такі студенти, зазвичай, демонструють невпевненість, сумніви у власних силах, і мають підвищену чутливість до стресових ситуацій, пов'язаних із навчанням.

Середній рівень тривожності з тенденцією до високого виявлено у 16% досліджуваних. Хоча ці показники не є критичними, вони вказують на потенційний ризик розвитку дезадаптації у складних академічних умовах, особливо під час сесій або контрольних заходів. Натомість лише 24% досліджуваних показали середній рівень із тенденцією до низького, тобто прийнятний рівень тривожності, що сприяє нормальному функціонуванню у навчальній діяльності. Ці студенти, як правило, мають стабільну самооцінку, адаптовані до освітнього середовища та краще справляються з навчальними викликами.

Таким чином, можна констатувати наявність значної емоційної напруги у студентському середовищі, що негативно позначається на навчальній активності. Підвищена тривожність суттєво знижує ефективність засвоєння матеріалу, зменшує залученість у процес пізнання та створює бар'єри у спілкуванні з викладачами та однолітками.

Для зниження рівня тривожності у студентів доцільно впроваджувати комплексну систему психопрофілактичних заходів, яка має включати індивідуальну та групову психологічну підтримку, навчання навичкам емоційної саморегуляції, а також опанування технік зниження емоційного напруження. Одним із ефективних напрямів є проведення тренінгів зі стресостійкості, які навчають студентів усвідомлювати свої емоційні реакції, контролювати внутрішні переживання та використовувати адаптивні стратегії подолання труднощів. Такі тренінги можуть охоплювати вправи на розвиток емоційного інтелекту, дихальні техніки, методи релаксації (наприклад, прогресивну м'язову релаксацію, візуалізацію), а також техніки когнітивної

перебудови, що допомагають змінити негативне мислення. Практика медитацій і тілесно-орієнтовані підходи (йога, дихальні практики) також мають доказову ефективність у зниженні тривожності серед молоді.

Окрему роль відіграють індивідуальні психологічні консультації, які дають змогу глибше пропрацювати особистісні проблеми студента, що лежать в основі підвищеної тривожності, зокрема страхи перед оцінюванням, невпевненість у собі, труднощі соціальної адаптації. Робота з психологом дозволяє сформуванню більш адекватну самооцінку, підвищити рівень суб'єктивного контролю, зміцнити віру у власні можливості. Крім цього, варто проводити інформаційно-просвітницькі заходи для всіх учасників освітнього процесу - студентів, викладачів, кураторів, - з метою формування розуміння впливу тривожності на навчальну ефективність та пошуку спільних рішень щодо підтримки емоційного добробуту здобувачів вищої освіти.

Запровадження такої системи заходів дозволить не лише зменшити рівень тривожності, а й створити більш безпечне та підтримуюче середовище в освітньому закладі. Це, у свою чергу, позитивно вплине на загальний психологічний клімат у групах, сприятиме зростанню внутрішньої навчальної мотивації, формуванню впевненості у своїх можливостях, підвищенню самостійності, ініціативності та розвитку пізнавальної активності студентів. У перспективі це також сприятиме формуванню психологічної готовності до професійної діяльності, адаптації до змін та стресостійкості в умовах сучасного суспільства.

Розглянемо результати аналізу особливостей уваги студентів за допомогою методики – тесту Торндайка (див. додаток Д). Отримані результати допоможуть встановити, наскільки рівень концентрації уваги впливає на навчальну активність студентів та чи є він одним із чинників низької успішності.

Таблиця 2.2

Результати діагностики уваги студентів за тестом Торндайка

Рівень розвитку уваги	Кількість студентів
Високий	4%
Середній	22%
Нижче середнього	20%
Низький	54%

Найбільшу кількість склали студенти з низьким рівнем розвитку концентрації уваги - 54%. Це свідчить про серйозні труднощі з тривалою зосередженістю, точністю та стійкістю уваги. Такі студенти частіше припускаються помилок, довше виконують завдання і можуть проявляти неорганізованість, що безпосередньо впливає на успішність навчання, особливо в умовах інтенсивної когнітивної діяльності. Середній рівень концентрації уваги виявлено у 22% студентів. Цей рівень можна вважати прийнятним для виконання більшості навчальних завдань. Студенти з такими показниками демонструють відносно стабільну здатність до зосередження, хоча можуть іноді відволікатися або допускати окремі помилки.

Ще 20% досліджуваних показали рівень уваги нижче середнього, що свідчить про наявність певних труднощів з концентрацією, які не є критичними, але потребують корекції. Такі студенти можуть виявляти знижену працездатність при довготривалому навантаженні або в умовах стресу. Лише 4% студентів продемонстрували високий рівень розвитку концентрації уваги. Це свідчить про здатність ефективно та точно виконувати завдання у відносно короткий термін без помилок. Такі студенти зазвичай мають високу організованість, стійку увагу та ефективну саморегуляцію.

Таким чином, результати тесту Торндайка засвідчують, що переважна більшість студентів має недостатній рівень розвитку концентрації уваги, що може негативно позначатися на якості засвоєння навчального матеріалу,

виконанні завдань з великою кількістю деталей, роботі з текстами, а також на швидкості прийняття рішень. Це вимагає педагогічного впливу - зокрема, впровадження вправ для тренування уваги, інтерактивних методів навчання, варіативності завдань і застосування індивідуального підходу.

Загальні результати дослідження свідчать про тісний взаємозв'язок між психологічними факторами та навчальною активністю студентів. Низька адаптивність, висока тривожність, слабка концентрація уваги та зовнішня мотивація є основними бар'єрами до повноцінної участі в освітньому процесі. Це підкреслює необхідність врахування не лише когнітивних, а й емоційних та соціальних аспектів навчальної діяльності при розробці заходів із підвищення академічної активності студентів.

У процесі аналізу було здійснено розрахунок кореляційних зв'язків між показниками тривожності (за методикою Тейлора), рівнем концентрації уваги (за тестом Торндайка), рівнем соціально-психологічної адаптації (за методикою К. Роджерса – Р. Даймонда) та типом навчальної мотивації (за методикою Б. Пашнева).

Таблиця 2.3

Кореляційні зв'язки між психологічними змінними та навчальною активністю студентів

	Пари змінних	r (коефіцієнт)	p (значення)
1	Тривожність - Увага	0.02	0.9132
2	Тривожність - Адаптація	-0.11	0.4365
3	Тривожність - Мотивація	0.11	0.4436
4	Увага - Адаптація	-0.16	0.2587
5	Увага - Мотивація	0.12	0.3990
6	Адаптація - Мотивація	0.40	0.0041

У вибірці з 50 студентів виявлено, що рівень тривожності не має статистично значущих кореляційних зв'язків з іншими показниками: з

адаптацією ($r = -0.11$; $p = 0.4365$), з увагою ($r = 0.02$; $p = 0.9132$), з мотивацією ($r = 0.11$; $p = 0.4436$). Це свідчить про відсутність прямих лінійних залежностей між емоційною напруженістю студентів та їхньою здатністю до зосередженості чи навчальними установками.

Показник концентрації уваги також не продемонстрував статистично значущих зв'язків: з адаптацією ($r = -0.16$; $p = 0.2587$) та з мотивацією ($r = 0.12$; $p = 0.3990$). Незважаючи на тенденційно негативний зв'язок між увагою і адаптацією, він не досягає рівня статистичної значущості.

Найбільш виразний і статистично значущий зв'язок виявлено між рівнем соціально-психологічної адаптації та навчальною мотивацією ($r = 0.40$; $p = 0.0041$). Це означає, що зі зростанням рівня адаптованості зростає ймовірність наявності внутрішньої мотивації до навчання. Цей результат підтверджує гіпотезу про те, що адаптація студентів до соціально-освітнього середовища є важливою умовою формування усвідомленого ставлення до навчання та підвищення рівня активності.

Таким чином, результати кореляційного аналізу свідчать, що лише взаємозв'язок між адаптацією та мотивацією має статистичну значущість на рівні $p < 0.01$. Інші зв'язки виявилися слабкими або статистично незначущими, що дає підстави вважати адаптацію ключовим фактором, який слід враховувати при розробці програм підтримки навчальної активності студентів.

2.3. Рекомендації щодо профілактики низької учбової активності здобувачів ЗВО

Перехід на багаторівневу систему підготовки фахівців у вищій освіті зумовлює необхідність удосконалення освітніх підходів та забезпечення студентів глибокими фундаментальними знаннями. Сучасні освітні практики мають бути спрямовані не лише на передачу інформації, а й на розвиток когнітивних механізмів, які сприяють ефективному застосуванню знань.

Особливого значення набуває переосмислення методів організації навчального процесу, що забезпечує якісну підготовку здобувачів вищої освіти до майбутньої професійної діяльності. Важливим аспектом є також створення умов для розвитку творчих здібностей студентів та їхньої здатності до самостійного аналізу наукової інформації. Інтеграція цих елементів у систему вищої освіти сприяє формуванню компетентного фахівця, здатного до ефективної діяльності в умовах сучасного наукового та професійного середовища.

На основі проведеного нами практичного аналізу, були визначені основні причини низької учбової активності здобувачів вищої освіти:

- a) високий рівень тривожності – обмежує активну участь у навчальному процесі та ускладнює засвоєння матеріалу;
- b) дезадаптація у навчальному середовищі – перешкоджає ефективній взаємодії з викладачами та одногрупниками;
- c) низька концентрація уваги – ускладнює виконання завдань та сприйняття інформації;
- d) зовнішня мотивація – орієнтація на престиж або уникнення покарання призводить до формального підходу до навчання;
- e) вибіркового підхід до дисциплін – спричиняє нерівномірний розподіл зусиль і зниження загальної успішності.

З метою усунення зазначених проблем необхідно впровадити комплексні заходи, спрямовані на зниження емоційної напруги, розвиток адаптаційних навичок, покращення когнітивних характеристик студентів та стимулювання внутрішньої мотивації до навчання. Підвищене емоційне напруження, яке часто проявляється у вигляді страху перед оцінюванням, невпевненості у власних силах та уникнення складних завдань, суттєво обмежує навчальну активність. Для подолання цієї проблеми доцільним є запровадження спеціалізованих тренінгів, спрямованих на розвиток емоційної стійкості та навичок подолання стресу.

Крім того, важливо організувати систему психологічного супроводу здобувачів вищої освіти, що включатиме регулярні індивідуальні консультації з психологом та групові обговорення для зменшення рівня тривожності. Важливим компонентом підтримки також є перегляд системи оцінювання, яка має базуватися не лише на контрольних заходах, а й включати елементи формувального оцінювання, що дозволить знизити напругу та підвищити впевненість студентів у власних знаннях. Ще одним важливим аспектом є адаптація студентів до освітнього середовища. Проведене дослідження показало, що значна частина респондентів має труднощі з інтеграцією у навчальний процес, що негативно впливає як на академічну активність, так і на їхній загальний психічний стан.

Для вирішення цієї проблеми необхідно створити сприятливе навчальне середовище, в якому здобувачі вищої освіти почуватимуться впевнено та комфортно. Важливим кроком у цьому напрямку є впровадження наставницької програми, в якій студенти старших курсів допомагатимуть адаптуватися до нових умов навчання.

Крім того, слід організувати інтеграційні заходи, такі як спільні екскурсії, зустрічі з викладачами у неформальній обстановці, а також заходи, спрямовані на покращення комунікації між студентами та викладацьким складом. Ці методи дозволять мінімізувати відчуття ізольованості студентів та сприятимуть їхньому залученню до навчального процесу. Не менш важливим є питання концентрації уваги, яка безпосередньо впливає на здатність здобувачів вищої освіти до засвоєння навчального матеріалу. Як показало дослідження, у частини студентів спостерігається низький рівень концентрації, що призводить до труднощів у виконанні завдань та сприйнятті нової інформації. Для покращення цього показника доцільно застосовувати інтерактивні методи навчання, що дозволяють залучати студентів до активної участі в освітньому процесі. Використання інтерактивних тестів, а також розвитку уважності та когнітивних навичок сприятиме підвищенню рівня концентрації. Крім того, слід розглянути можливість впровадження коротких

активних перерв під час занять, що дозволить здобувачам вищої освіти перезавантажитися та зберегти продуктивність протягом тривалого періоду.

Мотивація є ще одним визначальним фактором, що впливає на навчальну успішність студентів. Дослідження виявило, що більшість респондентів керуються переважно зовнішніми мотивами, такими як соціальне схвалення або уникнення покарання, тоді як внутрішня мотивація, що ґрунтується на інтересах та прагненні до саморозвитку, спостерігається значно рідше.

Для підвищення внутрішньої мотивації студентів необхідно розширити практичну складову навчання, використовуючи реальні кейси та проблемно-орієнтовані завдання, які допоможуть студентам побачити практичне значення отриманих знань. Використання проєктного навчання та створення можливостей для самостійного вибору тем досліджень сприятиме розвитку відповідальності за власне навчання та підвищенню рівня залученості до освітнього процесу.

Окремої уваги потребує вибірковий підхід здобувачів вищої освіти до дисциплін, що виявився однією з причин нерівномірного розподілу навчальної активності. Для усунення цієї проблеми необхідно переглянути навчальні програми, щоб зробити їх більш збалансованими та відповідними інтересам студентів. Важливим аспектом також є впровадження більшої інтеграції між дисциплінами, що дозволить здобувачам вищої освіти побачити взаємозв'язок між різними галузями знань. Крім того, можна запровадити систему додаткового стимулювання активної участі у всіх навчальних дисциплінах, наприклад, через можливість отримання бонусних балів або сертифікатів за додаткові академічні досягнення.

Згідно з цим, розроблені заходи спрямовані на створення умов, які сприятимуть ефективному навчанню та розвитку студентів. Комплексний підхід, що охоплює психологічну підтримку, адаптацію до навчального середовища, покращення когнітивних навичок, розвиток внутрішньої мотивації та балансування навчального навантаження, дозволить значно підвищити рівень учбової активності. Важливо підкреслити, що вирішення

проблеми неуспішності студентів вимагає системного підходу, в якому мають бути задіяні не лише студенти, але й викладачі, адміністрація закладу освіти та психологічні служби. Лише за умов комплексного впровадження цих заходів можна очікувати стійких позитивних змін у навчальній діяльності студентів та підвищення якості освіти загалом.

Ефективна профілактика низької активності здобувачів вищої освіти має ґрунтуватися на індивідуальному підході до кожного, що передбачає урахування рівня знань, особливостей когнітивних процесів і стилю навчання. Важливо забезпечити можливості для варіативності освітнього процесу, пропонуючи студентам завдання різного рівня складності, що сприятиме розвитку їхніх аналітичних навичок і забезпечить поступове ускладнення навчальної діяльності без створення надмірного когнітивного навантаження.

Одним із ключових методів профілактики є розвиток пізнавального інтересу та мотивації через інтерактивні методики навчання, що сприяють залученню здобувачів вищої освіти до активного освоєння матеріалу. Використання кейс-методу, проблемно-орієнтованого навчання, дискусій і практичних завдань дозволяє студентам застосовувати отримані знання у реальних або змодельованих ситуаціях, що підвищує рівень усвідомлення навчального матеріалу. Важливою складовою ефективної профілактики є своєчасне виявлення прогалин у знаннях та їх ліквідація. Використання проміжного формувального оцінювання, зворотного зв'язку від студентів і регулярних діагностичних робіт дозволяє своєчасно ідентифікувати проблеми в засвоєнні матеріалу.

Навчання здобувачів вищої освіти ефективним методам роботи з навчальним матеріалом, зокрема технікам швидкого читання, конспектування, аналізу інформації та управління часом, підвищує їхню самостійність і здатність до ефективного опрацювання великого обсягу інформації. Викладач відіграє ключову роль у створенні середовища, що сприяє активному навчанню та запобігає виникненню труднощів у студентів. Комфортне співробітництво між викладачем і студентами є важливим фактором підтримки їхньої мотивації

та залученості до навчального процесу. Важливо забезпечити відкритий діалог, що сприятиме взаємоповазі та заохочуватиме студентів ставити запитання, обговорювати незрозумілі моменти та брати активну участь у заняттях.

Особливу увагу слід приділяти уникненню «дефіциту навчальної мотивації» – ситуації, коли студент не бачить цінності вивчення дисципліни через її відрив від практики або складність засвоєння. Викладач має використовувати реальні приклади, міждисциплінарні зв'язки та професійно орієнтовані завдання, щоб студенти могли зрозуміти практичне застосування знань. Залучення студентів до підтримки відповідальності за навчання сприяє формуванню академічної культури та колективної відповідальності. Організація студентських груп підтримки та наставництва може бути ефективним способом підвищення рівня залученості студентів до освітнього процесу.

Процес профілактики неуспішності передбачає етапи діагностики та подальшої корекції проблем, що виникають у здобувачів вищої освіти. На першому етапі важливо виявити причини відставання, що може включати когнітивні, емоційні, мотиваційні чи організаційні фактори. Це завдання має виконуватися комплексно за участю викладачів, куратора групи та психолога, що дозволяє отримати об'єктивну картину труднощів студента. На другому етапі здійснюється корекційна робота, спрямована на усунення виявлених проблем. Це може включати адаптацію навчального процесу, розробку персоналізованих рекомендацій, участь у тренінгах з розвитку когнітивних навичок або підтримку з боку наставників і викладачів.

Важливим фактором ефективної корекції є створення умов, за яких студент не відчуватиме страху перед навчальними труднощами, а матиме змогу отримати підтримку в їх подоланні. Згідно з цим, профілактика неуспішності здобувачів вищої освіти потребує комплексного підходу, що включає як індивідуальну роботу зі студентами, так і створення ефективного навчального середовища, в якому викладачі та студенти є партнерами у процесі здобуття знань.

Висновки до другого розділу

Комплексний погляд на низьку навчальну активність студентів: від діагностики до ефективних рішень. Проведене дослідження глибоко занурюється у проблему низької навчальної активності студентів, розкриваючи її як багатогранне явище, що обумовлене цілим спектром психологічних, когнітивних та соціальних факторів. Замість спрощених пояснень, аналіз виявляє ключові детермінанти, які вимагають системного підходу до вирішення.

Результати дослідження чітко вказують на декілька взаємопов'язаних чинників, що гальмують навчальну активність. Значна частина студентів демонструє високий рівень тривожності, що підтверджується як анкетуванням, так і безпосередніми спостереженнями. Ця тривожність проявляється у страху відповідати, униканні публічних виступів та панічних побоюваннях отримати низьку оцінку. Такий емоційний стан не тільки призводить до пасивності й зниження впевненості у власних силах, але й провокує тенденцію до самознецінення успіхів та підвищеної вразливості до критики, що є додатковим ризиком для подальшого зниження активності. Здобувачі вищої освіти, які перебувають у стані постійної тривоги, часто втрачають інтерес до процесу навчання, зосереджуючись лише на уникненні невдач.

Проблема соціально-психологічної дезадаптації проявляється у значних труднощах з налагодженням контактів як з викладачами, так і з однолітками. Це може призводити до конфліктів, уникнення взаємодії або недостатньої інтеграції у студентське середовище. Ця проблема особливо гостро стоїть для першокурсників, які ще не сформували достатньо міцної системи соціальної підтримки. В умовах дистанційного чи змішаного навчання, де безпосередній контакт обмежений, ці виклики лише загострюються, перетворюючись на

значну перешкоду для повноцінної участі в навчальному процесі та обміну досвідом.

Когнітивний аспект виявив значні індивідуальні відмінності у рівні концентрації уваги. Здобувачі вищої освіти з високою здатністю до зосередження демонструють стабільніші академічні результати, пунктуально виконують завдання та активно беруть участь у заняттях. Натомість, студенти з низьким рівнем концентрації стикаються з серйозними труднощами під час засвоєння навчального матеріалу, легко відволікаються на сторонні чинники, що суттєво позначається на їхній успішності. Ця проблема стає особливо помітною під час самостійного навчання, коли зовнішній контроль відсутній.

Аналіз мотиваційного компонента виявив, що більшість здобувачів вищої освіти орієнтовані на зовнішні стимули: престиж диплому, соціальне схвалення, вимоги батьків або ж матеріальні перспективи. На жаль, внутрішня мотивація, тобто пізнавальний інтерес, прагнення до саморозвитку та задоволення від самого процесу навчання, зустрічається значно рідше. Така орієнтація знижує глибину залучення в навчальний процес, особливо коли зовнішні стимули втрачають свою актуальність або не дають очікуваного результату. Це підкреслює необхідність переорієнтації освітніх підходів на формування справжньої, внутрішньої зацікавленості. У відповідь на виявлені проблеми, було розроблено та запропоновано комплекс психолого-педагогічних заходів, спрямованих на подолання неуспішності та профілактику низької навчальної активності. Цей підхід поєднує психологічну підтримку студентів з удосконаленням освітніх стратегій та створенням мотивувального навчального середовища. Зокрема, рекомендується проводити спеціалізовані тренінги з емоційної регуляції та управління тривожністю, що допоможуть здобувачам вищої освіти краще справлятися з емоційними навантаженнями, розвивати стресостійкість та формувати більш позитивне ставлення до навчальних викликів. Для покращення адаптації пропонується впровадження систем наставництва та кураторства, а також організація

групової взаємодії у навчанні, командні проекти та спільні позанавчальні заходи, що сприятимуть швидшій інтеграції у студентське середовище.

Для покращення когнітивних функцій необхідно застосовувати когнітивні тренінги, що включають вправи на розвиток уваги, пам'яті та логічного мислення, а також впровадження методик тайм-менеджменту та навчання студентів мінімізувати фактори відволікання. Для переорієнтації студентів з зовнішніх на внутрішні стимули пропонується використання індивідуалізованих освітніх траєкторій, що дозволяють враховувати особисті інтереси та здібності кожного студента. Елементи проєктного навчання, гейміфікації та включення студентів у дослідницьку та творчу діяльність дозволять їм відчувати задоволення від самого процесу пізнання, побачити практичну цінність отриманих знань та розвинути справжній інтерес до навчання.

Ефективна профілактика неуспішності також передбачає систематичну роботу з викладачами, спрямовану на формування підтримувального, толерантного стилю взаємодії зі студентами та розвиток педагогічної рефлексії. Важливо заохочувати відкриту комунікацію, де студенти не бояться ставити питання та висловлювати свої думки. Впровадження інтерактивних методів навчання (дискусії, кейс-стаді, рольові ігри, симуляції) є життєво важливим, оскільки вони сприяють активному залученню студентів, розвитку критичного мислення та формуванню соціальних навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності.

Комплексний підхід, що враховує психологічні, когнітивні та соціальні аспекти функціонування студентів, сприятиме не лише підвищенню їхньої навчальної активності та покращенню академічної успішності, але й формуванню відповідального ставлення до навчання. Створення сприятливого освітнього простору, в якому викладачі, студенти та адміністрація активно співпрацюють задля досягнення спільної мети, забезпечить якісну підготовку конкурентоспроможних фахівців, здатних до самостійної діяльності, безперервного навчання та професійного зростання в динамічних умовах

сучасного світу. В кінцевому підсумку, такі заходи є інвестицією в майбутнє не лише окремих студентів, а й усієї освітньої системи.

ВИСНОВКИ

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, можна зробити висновок, що проблема низької учбової активності студентів є багатоаспектною і комплексною, оскільки охоплює широкий спектр психологічних, соціальних, педагогічних та інституційних чинників. Сьогодні здобувачі вищої освіти функціонують у складному соціокультурному середовищі, де навчання виступає не лише як форма професійної підготовки, а й як механізм самореалізації, розвитку особистісного потенціалу та формування власної ідентичності. Водночас, у цьому ж середовищі спостерігається тривожна тенденція до зниження навчальної мотивації, ослаблення інтересу до освітнього процесу, зростання психологічного навантаження та проявів емоційного вигорання.

У першому розділі роботи було обґрунтовано, що період студентства є критично важливим у плані формування таких властивостей особистості, як самостійність, відповідальність, здатність до регуляції власної поведінки, готовність до професійного самовизначення. У цей період відбувається інтенсивне формування інтелектуальних структур, емоційної стійкості та соціальної адаптації. Успішність навчальної діяльності студентів напряму залежить від розвитку мотиваційної сфери, рівня тривожності, сформованості навичок саморегуляції та якості міжособистісної взаємодії. Аналіз літературних джерел і сучасних підходів до вивчення феномену навчальної активності дозволив сформулювати уявлення про неї як про динамічне утворення, яке змінюється під впливом як внутрішніх (особистісних), так і зовнішніх (соціальних та освітніх) умов. Зокрема, дослідження підтверджує, що низька учбова активність студентів виникає не випадково, а є результатом поступового ослаблення емоційної залученості в процес навчання, браку відчуття значущості освітнього процесу для особистого розвитку, відсутності зв'язку між академічною діяльністю та майбутнім професійним життям.

У другому розділі дослідження проведено діагностику низки важливих соціально-психологічних характеристик, які потенційно впливають на навчальну активність. Використання шкали тривожності Тейлора дозволило виявити, що майже половина студентів мають підвищений або дуже високий рівень тривожності, що ускладнює їхнє залучення до освітньої взаємодії, знижує якість уваги, породжує страхи перед оцінюванням та негативними результатами. Методика К. Роджерса – Р. Даймонда засвідчила, що понад третина студентів виявляють ознаки дезадаптації, мають труднощі в самосприйнятті, емоційній стійкості та соціальній взаємодії. Це корелює з результатами Торндайка, які свідчать про низький рівень концентрації уваги у частини респондентів, що також впливає на їхню здатність засвоювати інформацію, орієнтуватися в завданнях і підтримувати пізнавальну активність протягом заняття.

Дослідження мотиваційної сфери студентів за методикою Б. Пашнева показало, що переважають зовнішні мотиви - уникнення покарання, орієнтація на соціальне схвалення, матеріальні вигоди. Лише у невеликої частини студентів провідними є внутрішні мотиви - пізнавальний інтерес, прагнення досягти успіху, професійна реалізація. Така динаміка вказує на необхідність переосмислення педагогічного супроводу освітнього процесу та потребу в трансформації умов навчання в напрямі формування саме внутрішньої, стабільної мотивації.

Проведений кореляційний аналіз підтвердив наявність статистично значущого зв'язку між рівнем соціально-психологічної адаптації та навчальною мотивацією студентів ($r = 0.40$; $p < 0.01$). Це свідчить про те, що успішно адаптовані студенти, які комфортно почуваються у навчальному середовищі, демонструють вищий рівень пізнавальної активності, зацікавленості у навчанні та ініціативності у навчальних ситуаціях. Інші змінні - тривожність, увага - показали слабкі або незначущі зв'язки, що вказує на необхідність додаткових досліджень з урахуванням інших факторів

(самооцінка, саморегуляція, академічна прокрастинація, соціальна підтримка тощо).

Практична частина дослідження дозволила виявити конкретні психологічні профілі студентів, схильних до низької активності, та сформулювати напрями психолого-педагогічного впливу. Доцільними є такі заходи, як організація тренінгів розвитку емоційної саморегуляції, підвищення впевненості в собі, групової інтеграції; впровадження гейміфікації та проєктних методів у навчанні; індивідуальне консультування студентів з високим рівнем тривожності або дезадаптації; створення менторських програм, у яких старші студенти чи викладачі виступають як супроводжуючі наставники.

У підсумку, результати дослідження не лише підтверджують актуальність проблеми, а й дозволяють сформулювати прикладну модель підтримки учбової активності. Її основними елементами є: рання діагностика психологічних ризиків, залучення студентів до активних форм навчання, створення доброзичливого психологічного клімату, розвиток академічної мотивації та впровадження персоніфікованих освітніх траєкторій. Саме такий системний підхід є основою для формування успішного, самостійного, впевненого в собі фахівця, здатного до навчання протягом усього життя та ефективної професійної діяльності у динамічному соціальному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Авдеєнко, Ю. В. (2016, квітень 21). *Шляхи підвищення активності навчально-пізнавальної діяльності студентів технічних ВНЗ*. У IV міжнародна науково-практична конференція “Сучасна освіта: методологія, теорія, практика”. НТУУ «КПІ». <https://ela.kpi.ua/>
- Бобрицька, В. І. (2010). *Формування здоров'я молоді: актуалізація світового ретродосвіду в умовах сучасної університетської освіти*. ФОП Рибалка Д. Л. <https://enpuir.npu.edu.ua/>
- Бондаренко, В. Г. (2020). *Психологічні аспекти мотивації навчання студентів*. ХДУ. <https://www.kspu.edu/>
- Головко, Л. А. (2020). *Педагогічні умови підвищення мотивації до навчання*. ВНТУ. <https://lib.iitta.gov.ua/>
- Гуменюк, Л. Й., & Щербина, М. В. (2018). Соціально-психологічні чинники неспішності здобувачів вищої освіти. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, (2), 217–228. <https://www.irbis-nbuv.gov.ua/>
- Дахно, І. В., & Гарєєва, Ф. М. (2019). *Шляхи підвищення активності студентів у навчанні*. НТУУ «КПІ». <https://ela.kpi.ua/>
- Заїка, Є. В. (2011). Особливості особистості студентів ЗВО: Динаміка від курсу до курсу. *Практична психологія та соціальна робота*, (6), 69–76. <http://elar.kpnu.edu.ua/>
- Карапузова, І. В. (2010). *Організація педагогічної підтримки майбутніх учителів у процесі навчання* [Автореф. дис. канд. пед. наук, Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка]. DSpace ПНПУ. <http://dspace.pnpu.edu.ua/>

- Козерук, Ю. В. (2015). Самооцінка як фактор становлення особистості студента. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*, (124), 163–165. <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>
- Козлова, О. А. (2017). *Соціальна психологія груп та групової взаємодії: Практикум для студентів спеціальності 6.030101 «Соціологія»*. НТУ «ХПІ». <https://web.kpi.kharkov.ua/>
- Колчигіна, А. В. (2018). Специфіка навчальної мотивації студентів. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Психологічні науки»*, 2(1), 46–50. <https://pj.journal.kspu.edu/>
- Кондратенко, Л. О. (2017). *Психологія первинної шкільної неуспішності*. Десна Поліграф. <https://lib.iitta.gov.ua/>
- Лебідь, Д. Ю., & Гречановська, О. В. (2020). *Проблеми мотивації студентів до навчання в магістратурі*. Вінницький національний технічний університет. <https://conferences.vntu.edu.ua/>
- Лемак, М. В., & Петрище, В. Ю. (Уклад.). (2012). *Психологу для роботи. Діагностичні методики: збірник (2-ге вид., виправл.)*. Видавництво Олександри Гаркуші. <https://wp.nmc-pto.rv.ua>
- Манчуленко, Л. В. (2012). *Методика соціально-виховної роботи у сучасних умовах: навч. посібник*. Чернівецький нац. ун-т. <https://didactics.com.ua/>
- Мафтин, Л. (2021). *Профілактика та корекція відхилень поведінки: навч.-метод. посібник*. Чернівецький нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. <https://archer.chnu.edu.ua/>
- Мося, І. А. (2013). *Розвиток самоосвітньої компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів у процесі загальноосвітньої підготовки: Метод. реком.* Інститут ГІТО ПЛІН України. <https://lib.iitta.gov.ua/>
- Ніколаєва, Є. А. (2015). Невстигаючі студенти як психолого-педагогічна проблема. *Молодий вчений*, (3), 824–827. <https://elibrary.kdpu.edu.ua/>

- Отич, О. М. (2014). *Основи педагогічної майстерності викладача професійної школи: підручник*. Імекс-ЛТД. <https://lib.iitta.gov.ua/>
- Пермінова, Л. А. (2011). Мотивація як фактор навчальної успішності студента. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, (20), 101–104. <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>
- Пилипенко, Н. М. (2008). Мотиваційні механізми адаптації особистості сучасного студента до навчальних змін. *Практична психологія та соціальна робота*, (8), 46–54. <http://dspace.wunu.edu.ua/>
- Поліщук, В. М. (2019). *Вікова і педагогічна психологія: навч. посібник*. Університетська книга. <https://elibrary.kubg.edu.ua/>
- Резник, Т. І. (2002). Психологічний зміст труднощів у навчанні студентів першокурсників. *Практична психологія та соціальна робота*, (1), 1–3. <https://library.sspu.edu.ua/>
- Старовойтенко, Н. В., Осипенко, В. І., Чемерис, І. А., & Білик, Л. І. (2017). *Психологія і педагогіка вищої школи: навч.-метод. посібник*. ЧДТУ. <https://er.chdtu.edu.ua/>
- Сулима, К. В. (2011). Імплицитний аналіз взаємозв'язків компонентів активності учіння майбутніх психологів із різнорівневими властивостями індивідуальності. *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць*, Ун-т менедж. освіти ПАПП-І України, (3(16)), 481–486. <http://elar.tsatu.edu.ua/>
- Яворовська, Л. М., Камишнікова, Р. Ф., Поліванова, О. Є., Яновська, С. Г., & Куделко, С. М. (2013). *Психологічні особливості студентського віку: на допомогу кураторам* (Вип. 3). Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. <https://ekhnuir.karazin.ua/>

ДОДАТКИ

Додаток А

Бали студентів за 1 семестр на основі певного переліку дисциплін

Студент/Дисциплі	Психологія праці	Діагностування професійних якостей керівника	Основи соціального проєктування	Соціально-педагогічна робота з дітьми дошкільного віку	Управління персоналом	Організація служби волонтерів	Цивільне право та сімейне право	Адміністративне та трудове право	Міжнародні механізми захисту прав населення	Документальне забезпечення соціально-правового захисту дітей та молоді	Конкретний випадок соціально-правового захисту населення	Сімейне право
1	80	74	83	86	80	82	82	70	83	84	86	86
2	75	62	67	66	70	66	77	71	68	84	66	66
3	70	79	73	68	67	70	67	67	78	94	88	88
4	81	83	77	71	80	70	77	80	87	90	90	90
5	70	60	60	67	62	55	76	62	75	94	86	86
6	94	66	94	93	93	90	92	87	94	86	95	95
7	82	80	72	78	70	60	68	65	78	86	70	70
8	87	74	91	79	80	80	89	82	88	90	98	98
9	94	90	90	92	90	94	94	94	94	98	90	90
10	91	94	80	88	84	82	81	88	88	90	92	92
11	94	91	92	92	92	92	94	93	94	98	98	98
12	90	68	60	67	61	62	67	67	62	68	63	63
13	94	70	59	78	70	70	75	70	75	75	66	66
14	94	94	87	94	90	90	94	94	98	90	94	94
15	90	70	60	67	62	62	68	65	70	62	63	63
16	60	64	57	64	65	62	63	60	62	60	62	62
17	63	70	75	73	71	70	75	70	78	82	75	75
18	67	65	68	67	62	62	68	67	68	64	65	65
19	60	64	59	62	62	62	63	60	62	62	62	62
20	82	80	81	82	74	82	80	83	82	86	88	88

21	87	78	82	80	85	88	84	87	88	90	95	95
22	77	77	75	80	80	80	78	80	80	82	85	85
23	94	94	94	94	94	94	94	94	94	94	94	94
24	92	93	92	92	92	92	93	93	92	94	95	95
25	76	77	75	78	62	78	77	78	77	78	78	78
26	94	94	94	94	94	70	94	94	94	94	94	94
27	94	94	94	94	72	94	94	94	60	94	94	94
28	94	94	94	94	94	94	94	94	94	94	94	94
29	76	77	75	78	77	78	77	78	77	78	78	78
30	94	75	94	94	94	94	94	94	94	94	94	94
31	60	70	67	65	70	62	68	67	62	62	62	62
32	63	70	70	67	68	67	67	67	68	68	65	65
33	60	60	84	60	60	90	60	70	60	60	60	60
34	62	65	60	65	60	62	62	98	62	60	62	62
35	92	90	74	92	90	90	90	90	90	70	92	92
36	90	70	90	90	62	90	90	90	74	90	90	90
37	80	80	80	80	80	80	80	80	80	80	80	80
38	62	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
39	77	77	75	78	77	78	77	78	77	78	78	78
40	82	80	80	82	80	82	80	83	82	86	88	88
41	94	94	94	94	94	94	94	94	70	94	94	94
42	65	70	68	67	68	67	67	67	68	68	65	65
43	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70	70
44	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
45	94	94	94	94	94	94	94	94	94	94	94	94
46	90	90	90	90	90	90	90	90	90	74	90	90
47	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60	60
48	65	65	60	65	60	62	62	74	62	60	62	62
49	94	94	94	94	83	94	74	94	65	94	94	94
50	94	70	62	94	94	69	94	70	94	71	94	94

Результати дослідження соціально-психологічної адаптації

Показник	Адаптація (А)	Самосприйняття (S)	Емоційна комфортність (Е)	Сприйняття інших (L)	Інтернальність особистості (I)	Прагнення до домінування (D)
1	a (активність)	a (прийняття себе)	b (емоційний дискомфорт)	b (неприйняття інших)	b (зовнішній контроль)	b (підлеглість)
2	b (дезадаптивність)	b (неприйняття себе)	b (емоційний дискомфорт)	a (прийняття інших)	a (внутрішній контроль)	b (підлеглість)
3	a (активність)	a (прийняття себе)	a (емоційний комфорт)	b (неприйняття інших)	b (зовнішній контроль)	a (домінування)
4	b (дезадаптивність)	a (прийняття себе)	a (емоційний комфорт)	a (прийняття інших)	a (внутрішній контроль)	b (підлеглість)
5	b (дезадаптивність)	b (неприйняття себе)	a (емоційний комфорт)	b (неприйняття інших)	a (внутрішній контроль)	b (підлеглість)
6	a (активність)	a (прийняття себе)	a (емоційний комфорт)	b (неприйняття інших)	b (зовнішній контроль)	b (підлеглість)
7	b (дезадаптивність)	a (прийняття себе)	b (емоційний дискомфорт)	b (неприйняття інших)	a (внутрішній контроль)	a (домінування)
8	a (активність)	b (неприйняття себе)	a (емоційний комфорт)	a (прийняття інших)	a (внутрішній контроль)	b (підлеглість)
9	a (активність)	b (неприйняття себе)	b (емоційний дискомфорт)	a (прийняття інших)	a (внутрішній контроль)	b (підлеглість)
10	a (активність)	a (прийняття себе)	b (емоційний дискомфорт)	b (неприйняття інших)	a (внутрішній контроль)	b (підлеглість)
11	a (активність)	a (прийняття себе)	a (емоційний комфорт)	b (неприйняття інших)	a (внутрішній контроль)	a (домінування)
12	a (активність)	b (неприйняття себе)	b (емоційний дискомфорт)	b (неприйняття інших)	b (зовнішній контроль)	b (підлеглість)
13	a (активність)	b (неприйняття себе)	b (емоційний дискомфорт)	b (неприйняття інших)	a (внутрішній контроль)	b (підлеглість)

48	a (активність)	a (прийняття себе)	a (емоційний комфорт)	a (прийняття інших)	a (внутрішній контроль)	b (підлеглість)
49	b (дезадаптивність)	b (неприйняття себе)	b (емоційний дискомфорт)	a (прийняття інших)	a (внутрішній контроль)	b (підлеглість)
50	a (активність)	b (неприйняття себе)	b (емоційний дискомфорт)	b (неприйняття інших)	a (внутрішній контроль)	b (підлеглість)

Мотиви навчальної діяльності студентів

Студент	Основний мотив	Додатковий мотив	Студент	Основний мотив	Додатковий мотив
Студент 1	Б (соціально орієнтований мотив обов'язку й відповідальності)	Ж (мотив досягнення успіху)	Студент 26	Ж (мотив досягнення успіху)	Г (мотив престижу)
Студент 2	А (мотив зовнішнього примусу, уникання покарання)	Ж (мотив досягнення успіху)	Студент 27	Е (мотив отримання інформації)	З (мотив орієнтації на соціально залежну поведінку)
Студент 3	Ж (мотив досягнення успіху)	В (пізнавальний мотив)	Студент 28	А (мотив зовнішнього примусу, уникання покарання)	Г (мотив престижу)
Студент 4	Ж (мотив досягнення успіху)	Г (мотив престижу)	Студент 29	А (мотив зовнішнього примусу, уникання покарання)	Д (мотив матеріального добробуту)
Студент 5	А (мотив зовнішнього примусу, уникання покарання)	Ж (мотив досягнення успіху)	Студент 30	Ж (мотив досягнення успіху)	Б (соціально орієнтований мотив обов'язку й відповідальності)
Студент 6	А (мотив зовнішнього примусу, уникання покарання)	Б (соціально орієнтований мотив обов'язку й відповідальності)	Студент 31	Г (мотив престижу)	В (пізнавальний мотив)
Студент 7	А (мотив зовнішнього примусу, уникання покарання)	В (пізнавальний мотив)	Студент 32	З (мотив орієнтації на соціально залежну поведінку)	А (мотив зовнішнього примусу, уникання покарання)
Студент 8	З (мотив орієнтації на соціально залежну поведінку)	Д (мотив матеріального добробуту)	Студент 33	Д (мотив матеріального добробуту)	Г (мотив престижу)
Студент 9	Г (мотив престижу)	Б (соціально орієнтований мотив обов'язку й відповідальності)	Студент 34	З (мотив орієнтації на соціально залежну поведінку)	Е (мотив отримання інформації)

Студент 10	Б (соціально орієнтований мотив обов'язку й відповідальності)	Д (мотив матеріального добробуту)	Студент 35	З (мотив орієнтації на соціально залежну поведінку)	Д (мотив матеріального добробуту)
Студент 11	А (мотив зовнішнього примусу, уникання покарання)	Е (мотив отримання інформації)	Студент 36	Е (мотив отримання інформації)	А (мотив зовнішнього примусу, уникання покарання)
Студент 12	Ж (мотив досягнення успіху)	А (мотив зовнішнього примусу, уникання покарання)	Студент 37	Г (мотив престижу)	З (мотив орієнтації на соціально залежну поведінку)
Студент 13	З (мотив орієнтації на соціально залежну поведінку)	Б (соціально орієнтований мотив обов'язку й відповідальності)	Студент 38	Д (мотив матеріального добробуту)	З (мотив орієнтації на соціально залежну поведінку)
Студент 14	Е (мотив отримання інформації)	Г (мотив престижу)	Студент 39	В (пізнавальний мотив)	Д (мотив матеріального добробуту)
Студент 15	А (мотив зовнішнього примусу, уникання покарання)	Г (мотив престижу)	Студент 40	З (мотив орієнтації на соціально залежну поведінку)	Д (мотив матеріального добробуту)
Студент 16	В (пізнавальний мотив)	А (мотив зовнішнього примусу, уникання покарання)	Студент 41	А (мотив зовнішнього примусу, уникання покарання)	Д (мотив матеріального добробуту)
Студент 17	Е (мотив отримання інформації)	Г (мотив престижу)	Студент 42	Е (мотив отримання інформації)	В (пізнавальний мотив)
Студент 18	Ж (мотив досягнення успіху)	А (мотив зовнішнього примусу, уникання покарання)	Студент 43	З (мотив орієнтації на соціально залежну поведінку)	Б (соціально орієнтований мотив обов'язку й відповідальності)
Студент 19	Г (мотив престижу)	Б (соціально орієнтований мотив обов'язку й відповідальності)	Студент 44	Ж (мотив досягнення успіху)	Е (мотив отримання інформації)

Студент 20	З (мотив орієнтації на соціально залежну поведінку)	Ж (мотив досягнення успіху)	Студент 45	Д (мотив матеріального добробуту)	З (мотив орієнтації на соціально залежну поведінку)
Студент 21	Ж (мотив досягнення успіху)	В (пізнавальний мотив)	Студент 46	Г (мотив престижу)	З (мотив орієнтації на соціально залежну поведінку)
Студент 22	Б (соціально орієнтований мотив обов'язку й відповідальності)	Ж (мотив досягнення успіху)	Студент 47	Д (мотив матеріального добробуту)	Е (мотив отримання інформації)
Студент 23	З (мотив орієнтації на соціально залежну поведінку)	Г (мотив престижу)	Студент 48	З (мотив орієнтації на соціально залежну поведінку)	А (мотив зовнішнього примусу, уникання покарання)
Студент 24	З (мотив орієнтації на соціально залежну поведінку)	Б (соціально орієнтований мотив обов'язку й відповідальності)	Студент 49	З (мотив орієнтації на соціально залежну поведінку)	Ж (мотив досягнення успіху)
Студент 25	З (мотив орієнтації на соціально залежну поведінку)	Е (мотив отримання інформації)	Студент 50	Д (мотив матеріального добробуту)	Е (мотив отримання інформації)

Показники вимірювання рівня тривожності Тейлора

Студент	Рівень тривожності (бали)	Інтерпретація	Студент	Рівень тривожності (бали)	Інтерпретація
Студент 1	38	Дуже високий рівень тривоги	Студент 25	22	Високий рівень тривоги
Студент 2	15	Середній рівень із тенденцією до високого	Студент 26	34	Високий рівень тривоги
Студент 3	33	Високий рівень тривоги	Студент 27	41	Дуже високий рівень тривоги
Студент 4	41	Дуже високий рівень тривоги	Студент 28	45	Дуже високий рівень тривоги
Студент 5	10	Середній рівень із тенденцією до низького	Студент 29	40	Дуже високий рівень тривоги
Студент 6	19	Середній рівень із тенденцією до високого	Студент 30	31	Високий рівень тривоги
Студент 7	8	Середній рівень із тенденцією до низького	Студент 31	22	Високий рівень тривоги
Студент 8	12	Середній рівень із тенденцією до низького	Студент 32	37	Дуже високий рівень тривоги
Студент 9	37	Дуже високий рівень тривоги	Студент 33	24	Високий рівень тривоги
Студент 10	37	Дуже високий рівень тривоги	Студент 34	12	Середній рівень із тенденцією до низького
Студент 11	24	Високий рівень тривоги	Студент 35	36	Дуже високий рівень тривоги
Студент 12	30	Високий рівень тривоги	Студент 36	11	Середній рівень із тенденцією до низького
Студент 13	22	Високий рівень тривоги	Студент 37	17	Середній рівень із тенденцією до високого
Студент 14	44	Дуже високий рівень тривоги	Студент 38	24	Високий рівень тривоги

Студент 15	28	Високий рівень тривоги	Студент 39	17	Середній рівень із тенденцією до високого
Студент 16	21	Середній рівень із тенденцією до високого	Студент 40	24	Високий рівень тривоги
Студент 17	9	Середній рівень із тенденцією до низького	Студент 41	27	Високий рівень тривоги
Студент 18	18	Середній рівень із тенденцією до високого	Студент 42	31	Високий рівень тривоги
Студент 19	45	Дуже високий рівень тривоги	Студент 43	12	Середній рівень із тенденцією до низького
Студент 20	41	Дуже високий рівень тривоги	Студент 44	41	Дуже високий рівень тривоги
Студент 21	45	Дуже високий рівень тривоги	Студент 45	13	Середній рівень із тенденцією до низького
Студент 22	41	Дуже високий рівень тривоги	Студент 46	9	Середній рівень із тенденцією до низького
Студент 23	25	Високий рівень тривоги	Студент 47	20	Середній рівень із тенденцією до високого
Студент 24	37	Дуже високий рівень тривоги	Студент 48	18	Середній рівень із тенденцією до високого
Студент 25	22	Високий рівень тривоги	Студент 49	30	Високий рівень тривоги
Студент 26	34	Високий рівень тривоги	Студент 50	23	Високий рівень тривоги

Результати тестування концентрації уваги студентів за методикою Торндайка

Студент	Час (секунди)	Помилки (кількість)	Показник успішності (А)	Оцінка	Рівень розвитку концентрації уваги	Студент	Час (секунди)	Помилки (кількість)	Показник успішності (А)	Оцінка	Рівень розвитку концентрації уваги
1	142	0	24	3	Середній	26	123	1	22	3	Середній
2	129	1	23	2	Нижче середнього	27	144	2	22	1	Низький
3	106	1	24	3	Середній	28	116	0	21	3	Середній
4	133	0	25	4	Високий	29	107	0	25	4	Високий
5	119	2	21	1	Низький	30	144	3	21	1	Низький
6	139	3	19	1	Низький	31	136	4	23	1	Низький
7	112	0	25	4	Високий	32	142	3	19	1	Низький
8	122	1	23	2	Нижче середнього	33	114	0	23	3	Середній
9	104	2	22	3	Середній	34	106	3	20	2	Нижче середнього
10	107	4	23	1	Низький	35	115	3	23	2	Нижче середнього
11	143	0	23	1	Низький	36	143	3	25	1	Низький
12	115	3	24	2	Нижче середнього	37	115	0	24	3	Середній
13	144	2	25	1	Низький	38	114	4	24	1	Низький
14	106	3	25	2	Нижче середнього	39	132	3	23	2	Нижче середнього
15	145	2	22	1	Низький	40	121	4	24	1	Низький
16	114	4	23	1	Низький	41	138	3	19	1	Низький
17	127	3	22	2	Нижче середнього	42	140	3	21	1	Низький

18	127	4	19	1	Низький	43	140	2	22	1	Низький
19	133	4	21	1	Низький	44	115	2	24	3	Середній
20	119	3	19	2	Нижче середнього	45	112	0	19	3	Середній
21	149	1	20	1	Низький	46	138	3	22	1	Низький
22	146	2	24	1	Низький	47	141	4	21	1	Низький
23	101	4	25	1	Низький	48	136	0	22	1	Низький
24	128	4	25	1	Низький	49	103	0	21	4	Високий
25	118	1	20	3	Середній	50	115	0	22	3	Середній

РЕЗЮМЕ

Назва кваліфікаційної роботи: «Соціально-психологічні причини низької учбової активності студентів».

Мета дослідження – визначити та проаналізувати соціально-психологічні чинники, які зумовлюють низьку учбову активність студентів, а також розробити рекомендації щодо її подолання й профілактики.

Об'єкт дослідження – процес навчальної діяльності студентів у закладі вищої освіти.

Предмет дослідження – сукупність соціально-психологічних причин, які впливають на формування низької учбової активності студентів.

Завдання дослідження:

- дослідити психологічні особливості навчання студентів у ЗВО;
- визначити основні причини низької учбової активності;
- проаналізувати ефективні шляхи підвищення навчальної активності;
- розробити методологію дослідження причин низької активності;
- розробити рекомендації щодо профілактики низької учбової активності.

Методи дослідження: загальнонаукові (аналіз, синтез, узагальнення), психолого-педагогічні (діагностичний, порівняльний, спостереження), а також спеціалізовані психодіагностичні методики, призначені для визначення рівня тривожності, мотивації, адаптації та концентрації уваги.

Основні результати та висновки. У роботі з'ясовано, що низька активність студентів у навчальному процесі зумовлена переважно недостатнім рівнем мотивації, надмірною тривожністю, слабо розвиненими навичками організації самостійного навчання та нестачею пізнавального інтересу. Впровадження інтерактивних методів викладання, корекційно-розвивальних програм і профілактичних заходів, орієнтованих на підвищення мотивації та розвиток когнітивних навичок, сприяє загальному поліпшенню успішності студентів та формуванню їхньої стійкої учбової активності.

Ключові слова: учбова активність, соціально-психологічні чинники, мотивація, адаптація, тривожність, самостійне навчання, профілактика, неуспішність.

RESUME

Title of the qualification paper: «Socio-psychological causes of low academic activity among students».

Research objective: To identify and analyze the socio-psychological factors that determine low academic activity among students, as well as to develop recommendations for its prevention and remediation.

Research tasks:

- to reveal the psychological features of student learning in higher education institutions;
- to determine the main reasons for low academic activity;
- to analyze the ways to increase students' learning engagement;
- to develop a methodology for researching the causes of low academic activity;
- to propose measures to overcome academic failure;
- to develop recommendations for preventing low academic activity.

Object of the research: the process of students' learning activities in a higher education institution.

Subject of the research: the set of socio-psychological factors that influence the formation of low academic activity among students.

Research methods: general scientific methods (analysis, synthesis, generalization), psycho-pedagogical methods (diagnostic, comparative, observation), as well as specialized psychodiagnostic techniques designed to determine the levels of anxiety, motivation, adaptation, and attention concentration.

Main results and conclusions. The study found that students' low academic activity is mainly due to insufficient motivation, excessive anxiety, underdeveloped skills in organizing independent study, and a lack of cognitive interest. The implementation of interactive teaching methods, corrective-developmental programs, and preventive measures aimed at increasing motivation and developing cognitive skills contributes to the overall improvement of students' academic performance and the formation of their sustainable learning engagement.

Keywords: academic activity, socio-psychological factors, motivation, adaptation, anxiety, independent learning, prevention, underachievement.